

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Nederlands
Jeugd
instituut

RutgersWPF

Kenniscentrum seksualiteit

Selectie van interventies voor het kwaliteitskader van de Commissie Rouvoet

1 oktober 2013

Auteurs

Willy van Berlo, Rutgers WPF

Lou Repetur, MOVISIE

René van Vianen, Nederlands Jeugdinstituut

Utrecht, 2013

© 2013 Rutgers WPF, MOVISIE, Nederlands Jeugdinstituut

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	4
1.1 De opdracht	4
1.2. Verantwoording	4
1.2.1 Selectie van aanbevelingen	4
1.2.2 Inventarisatie van interventies en trainingen	6
1.2.3 Afwegingen	6
1.2.4 Externe consultatie	7
1.3 Afbakening	7
1.4 Leeswijzer	8
2 Beschikbare interventies voor kwaliteitskader van de Commissie Rouvoet	9
2.1 De basis	9
2.1.1 Systematisch aandacht kennis en vaardigheden	9
2.1.2 Werkwijze voor permanente educatie	9
2.1.3 Omgaan met vermoedens of signalen seksueel grensoverschrijdend gedrag	10
2.2 Doorbreken handelingsverlegenheid	10
2.2.1 Implementeren methode bepreken seksueel (grensoverschrijdend) gedrag	10
2.2.2 Voorlichting en ondersteuning aan jeugdigen over seksuele ontwikkeling	11
2.3 De jeugdige	13
2.3.1 Risico-inventarisatie over seksuele ontwikkeling jeugdige	13
2.3.2 Weerbaarheidstrainingen voor jeugdigen	13
2.3.3 Richtlijn voor organiseren multidisciplinair overleg	14
2.3.4 Hulpverleningsaanbod voor slachtoffers en daders	14
2.4 De organisatie	15
2.4.1 Een instrument voor de beleving van veiligheid	15
2.4.2 Inrichten van een leeromgeving	16
2.5 Pleegzorg	16
2.5.1 Voorbereiden pleegouders op jeugdige met seksueel traumatische voorgeschiedenis	17
2.5.2 Scholingsaanbod voor pleegouders gericht op seksuele ontwikkeling	17
2.6 Samenvatting	18
2.7 Overige overwegingen	19
Bijlagen	21

1. Inleiding

De commissie Rouvoet heeft, naar aanleiding van de uitkomsten van het rapport van de commissie Samson, een kwaliteitskader uitgewerkt voor de Jeugdzorg: het Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg. Ten behoeve van het kwaliteitskader is onder de leden van Jeugdzorg Nederland een inventarisatie gehouden van gebruikte interventies om seksueel misbruik te voorkomen. Dit leverde een overzicht op van uiteenlopende type interventies. De uitkomst van die inventarisatie is opgenomen in bijlage 4 van het Kwaliteitskader. Tegelijk zijn daar ook andere hulpmiddelen en instrumenten in opgenomen, die niet rechtstreeks uit de inventarisatie zijn gekomen.

Vooralsnog biedt het overzicht in het kwaliteitskader niet voldoende houvast voor jeugdzorginstellingen om hierbij een weloverwogen keuze te maken. Het overzicht maakt nog niet duidelijk welke interventies effectief bewezen zijn, theoretisch goed onderbouwd en/of in de praktijk veelvuldig worden gebruikt en hun meerwaarde hebben bewezen. Het ministerie van VWS en Jeugdzorg Nederland hebben de landelijke kennisinstituten Rutgers WPF, NJi en MOVISIE gevraagd het overzicht te complementeren, hiaten in beeld te brengen en interventies te valideren.

1.1 De opdracht

De vragen van de Commissie Rouvoet aan de kennisinstituten waren:

1. Welke beschikbare interventies / werkwijzen / methoden die aansluiten bij de acties in het kwaliteitskader voor de Jeugdzorg, zijn effectief, theoretisch onderbouwd, goed beschreven of in de praktijk van de jeugdzorg veelvuldig gebruikt?
2. Welke interventies / werkwijzen / methoden zijn per actie de top 3 volgens de kennisinstituten?

Dit moest leiden tot een overzicht met beschikbare interventies / werkwijzen / methoden geordend naar aanbeveling uit het kwaliteitskader en uitgewerkt naar leeftijdsgroepen, bijzondere groepen en problematiek, en naar type setting waarbij een validering is aangegeven in termen van mate van effectiviteit, theoretische onderbouwing of beschrijving, procesevaluatie, gebruikswaarde, beschikbaarheid en zo mogelijk informatie over de investering die moet worden gedaan ten behoeve van de implementatie en toepassing, op basis waarvan een organisatie een weloverwogen keuze kan maken. Per actie wordt – indien mogelijk - een top drie van de interventies / werkwijzen / methoden aangegeven. Daarnaast moet door de inventarisatie duidelijk worden waar er mogelijke hiaten zitten.

1.2. Verantwoording

1.2.1 Selectie van aanbevelingen

Niet alle aanbevelingen uit het kwaliteitskader van de Commissie Rouvoet gaan over interventies. In onderling overleg tussen de kennisinstituten zijn de volgende aanbevelingen geselecteerd waarvan in de notitie verslag wordt gedaan. De nummers van de aanbevelingen corresponderen met de nummering in het kwaliteitskader van de Commissie Rouvoet. Het gaat om:

1	De basis
11	Opleiding en permanente educatie
113	De organisatie hanteert een werkwijze om systematisch aandacht te besteden aan de in de themacompetentie genoemde kennis en vaardigheden in de reguliere overleggen.
114	De organisatie bepaalt een werkwijze gericht op bij- en nascholing waarbij systematisch aandacht voor doorontwikkeling van kennis en vaardigheden. De werkwijze is vastgelegd in een plan met

	betrekking tot de scholings – en loopbaanmogelijkheden.
12	Screening en aandacht voor seksueel misbruik in sollicitatie en functioneringsgesprekken
125	De organisatie hanteert een in een document vastgelegde werkwijze voor de omgang met vermoedens of signalen van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag
2	Doorbreken handelingsverlegenheid
21	Seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maken in het team, op de leefgroep en met (pleeg)ouders en individuele (pleeg)kinderen
211	De organisatie kiest en implementeert een basismethodiek voor het bespreekbaar maken van seksuele ontwikkeling en grensoverschrijdend gedrag met (pleeg)kinderen, met (pleeg)ouders, in de leefgroep en in het team.
212	De organisatie stelt vast welk aanbod, afgestemd op leeftijd en doelgroep inzetbaar is in het kader van voorlichting en ondersteuning van jeugdigen bij de seksuele ontwikkeling en past dat binnen de organisatie toe.
3	De jeugdige
31	Afstemming hulpverlening
312	In de risico-inventarisatie voor de jeugdige is informatie opgenomen over de seksuele ontwikkeling van de jeugdige, gericht op vertonen of slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsmede –indien van toepassing- de motivatie voor de keuze voor de leef- en behandelgroep
32	Weerbaarheid van jeugdigen vergroten
324	De organisatie zet weerbaarheidstrainingen in voor die jeugdige voor wie dit, gezien zijn problematiek, nodig is.
33	Casusoverleg
331	De organisatie stelt een richtlijn op voor het organiseren van een intern multidisciplinair overleg bij een casus van (vermoeden van) seksueel misbruik
332	De organisatie stelt een richtlijn op voor het organiseren van een extern multidisciplinair overleg bij een casus van (vermoeden van) seksueel misbruik
34	Diagnostiek en hulpverlening na seksueel misbruik
341	De organisatie stelt hulpverleningsaanbod voor slachtoffers en dader vast en beschikbaar en past dit indien nodig toe
4	De organisatie
412	De organisatie implementeert een instrument waarmee de beleving van de veiligheid structureel in kaart worden gebracht. De uitkomsten worden beoordeeld in de teams en binnen het management en leiden zo nodig tot verbeteracties.
414	De organisatie stelt een plan van aanpak op voor het inrichten van een lokale leeromgeving met als doel om door reflectie en discussie met ketenpartners te leren van actuele casuïstiek.
5	Pleegzorg
52	Voorbereiding, ondersteuning, evaluatie en toezicht pleegouders
522	De organisatie stelt een hulpverleningsaanbod vast en beschikbaar in het kader van voorbereiding van en begeleiding aan pleegouders die een jeugdige met een seksueel traumatische voorgeschiedenis opnemen c.q. hebben opgenomen.
523	De organisatie stelt het cursus- c.q. scholingsaanbod voor pleegouders, gericht op seksuele ontwikkeling en (voorkomen) seksueel misbruik, vast en beschikbaar.

Het gaat in totaal om veertien aanbevelingen waarvoor door de kennisinstituten gepoogd is de beste passende interventies of trainingen te selecteren.

1.2.2 Inventarisatie van interventies en trainingen

De kennisinstituten hebben een zoekvraag binnen de eigen databanken en netwerken uitgezet naar veelbelovende c.q. effectieve interventies / werkwijzen / methoden gerelateerd aan de verschillende aanbevelingen zoals benoemd in het kwaliteitskader. In onderling overleg werden onderzoekswerkzaamheden op elkaar afgestemd en zoekcriteria opgesteld. Ieder heeft bepaalde databanken, netwerken en interventies onder zijn/haar hoede genomen. Ook interne collega's van de drie kennisinstituten zijn geraadpleegd. Voor de inventarisatie is gebruik gemaakt van:

- Bijlage 4 van het Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg;
- De databanken van Centrum Gezond Leven en Nederlands Jeugdinstuut (DEI en DANS);
- De databank van Rutgers WPF;
- Methoden over het thema Seksueel Geweld in de databank Effectieve Sociale Interventies van MOVISIE¹.
- Het document 'werkagenda uitvoering aanbevelingen Commissie Samson' van MOVISIE en Rutgers WPF;
- Overzicht trainingen MOVISIE;
- De Databank Bij- en nascholing Meldcode van MOVISIE;
- De publicatie: W. Schakenraad & I. van Beek (2009). Verkenning methoden seksueel geweld.

Voor de inventarisatie zijn alleen bovengenoemde stukken gebruikt. Incidenteel zijn instrumenten opgenomen die via google naar boven kwamen, terwijl gezocht werd naar meer informatie over instrumenten die werden vermeld in bovenstaande stukken.

1.2.3 Afwegingen

Bij de selectie van de interventies en trainingen is geprobeerd te werken vanuit de volgende drie criteria:

1. Mate van effectiviteit (interventie) of accreditatie (training).
2. Toepasbaarheid
3. Bruikbaarheid binnen de jeugdzorg.

Ad1. Mate van effectiviteit (interventie) of accreditatie (training).

Om erkend te worden en met een kwalificatie te worden opgenomen in de databanken, moet een interventie worden aangemeld en beoordeeld door de erkenningscommissie.

In de databank Effectieve Interventies staan interventies die zijn erkend door een van twee erkenningscommissies. De Erkenningscommissie Interventies beoordeelt de effectiviteit van interventies op een uniforme manier en kan een erkenning afgeven in een van vier opeenvolgende categorieën, die op de site als volgt worden omschreven:

Goed onderbouwd: Een interventie krijgt deze classificatie als deze op z'n minst goed beschreven is en als aannemelijk is gemaakt dat met die interventie het gestelde doel kan worden bereikt.

Effectief volgens eerste aanwijzingen: Een interventie is effectief volgens eerste aanwijzingen als uit onderzoek met zwakke of indicatieve bewijskracht, zoals bijvoorbeeld veranderingsonderzoek, blijkt dat er voldoende effect optreedt bij uitvoering van de interventie, ook al staat nog niet vast dat dit effect (helemaal) door de interventie wordt veroorzaakt.

Effectief volgens goede aanwijzingen: Een interventie is effectief volgens goede aanwijzingen als uit onderzoek met beperkte bewijskracht blijkt dat bepaalde doelen er in de praktijk beter mee worden bereikt dan met andere interventies of met niets doen.

Effectief volgens sterke aanwijzingen: Een interventie is effectief volgens sterke aanwijzingen als uit voldoende onderzoek met sterke of zeer sterke bewijskracht blijkt dat bepaalde doelen er in de praktijk beter mee worden bereikt dan met andere interventies of met niets doen.

¹ Hierin stonden echter weinig, voor de inventarisatie relevante, methoden beschreven die niet al in de databank Effectieve Jeugdinterventies van NJi waren opgenomen.

De Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie beoordeelt aan de hand van een aantal kwaliteitscriteria of gedragsinterventies kunnen leiden tot preventie of vermindering van recidive bij delinquente jongeren. Deze commissie onderscheidt als uitkomst van die beoordeling: erkend, voorlopig erkend en niet erkend.

Om een dergelijke classificatie te verkrijgen, zeker als het om effectiviteit gaat, is nogal wat onderzoek nodig, en niet elke organisatie heeft daarvoor de middelen. Dit betekent niet dat een interventie niet werkbaar is in de praktijk. De feedback van professionals in het veld was voor dit project dus relevant.

Hoewel er enige verschillen zijn in de wijze waarop de kennisinstellingen de interventies beoordelen, zijn wij er vanuit gegaan dat een interventie minimaal theoretisch goed onderbouwd dient te zijn.

Ad2. Toepasbaarheid

Onder toepasbaarheid verstaan de onderzoekers dat een interventie specifiek gericht is op een bepaalde doelgroep. Er is dus niet alleen gekeken of de interventies ‘veelbelovend’ zijn maar bepaalde interventies gericht op specifieke doelgroepen zijn wel opgenomen. Zo kan het voorkomen dat een interventie die in ontwikkeling is, opgenomen is in het overzicht juist omdat deze interventie aandacht gaat besteden aan een specifieke groep.

Ad3. Bruikbaarheid binnen de jeugdzorg

Mogelijk gebruikt de praktijk interventies waarvan men vindt dat deze (zeer) bruikbaar zijn en die breder verspreid zijn binnen de jeugdzorg. Het kan zijn dat deze interventies nog niet beoordeeld zijn of nog beschreven moeten worden. We hebben dus gemeend de instellingen te vragen naar de praktijk en potentiële interventies mee te nemen in het overzicht.

In hoofdstuk 2 volgt een lijst van interventies, gecategoriseerd per aanbeveling van het Kwaliteitskader. Een top 3 samenstellen per aanbeveling vonden wij uiteindelijk niet opportuun. Per aanbeveling zijn interventies te benoemen die van elkaar verschillen wat betreft opzet, doelgroep enz. waardoor een top drie niet haalbaar is. Het komt dus voor dat bij een bepaalde aanbeveling meer dan drie interventies worden genoemd. Anderzijds zijn voor sommige aanbevelingen geen interventies te benoemen, of kan daarvoor beter naar andere bronnen/instanties worden verwezen, bijvoorbeeld omdat deze in ontwikkeling zijn.

1.2.4 Externe consultatie

Via Jeugdzorg Nederland en netwerken van de kennispartners is een groep stakeholders/gebruikersgroepen geselecteerd en uitgenodigd voor een consultatieronde. De conceptlijst is aan deze groep voorgelegd tijdens een expertmeeting. Hierbij zijn ook inhoudelijke stafmedewerkers en uitvoerend werkers uitgenodigd met een vertegenwoordiging uit verschillende jeugdzorginstellingen. Aan de deelnemers van de expertmeeting werd de vraag voorgelegd welke ervaringen zij hebben met de diverse interventies en welke hiaten zij constateren ten aanzien van de diverse aanbevelingen van het Kwaliteitskader. De vraag naar praktijkervaringen met diverse instrumenten is met name relevant omdat een groot aantal instrumenten nog niet is erkend door de databank Effectieve Jeugdinterventies.

Aan de expertmeeting is slechts door vijf externen deelgenomen van drie verschillende instellingen. De bevindingen van de expertgroep zijn als laatste paragraaf in hoofdstuk 2 opgenomen.

1.3 Afbakening

De inventarisatie geeft geen volledig beeld van alle instrumenten in Nederland. Er zijn meer aanpalende instrumenten in relatie tot de aanbevelingen in het Kwaliteitskader die niet zijn opgenomen. Er worden bijvoorbeeld door veel verschillende organisaties weerbaarheidstrainingen aangeboden (zie www.weerbaarheid.nu), er zijn ook veel verschillende organisaties die trainingen over de Meldcode Huiselijk

geweld en kindermishandeling aanbieden (zie de databank Werken met de Meldcode) en instrumenten die in het veld ontwikkeld zijn. Deze voldoen echter niet aan onze minimaal gestelde criteria of zijn niet specifiek gevoeg gevonden om in deze inventarisatie te worden genoemd.

De verkregen informatie is samengevoegd tot een eerste conceptoverzicht met een aantal discussiepunten en eerste validatie.

In de eerste inventarisatie is een aantal interventies terecht gekomen gericht op het onderwijs. Hoewel het van belang is dat er binnen het onderwijs aandacht is voor seksueel gezond gedrag horen deze interventies en trainingen niet tot onze opdracht en zijn daarom in tweede instantie weggelaten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan de best passende interventies en trainingen per aanbeveling kort genoemd. Daarbij staan eventuele kanttekeningen of opmerkingen beschreven. Een uitgebreide beschrijving van de interventies (korte beschrijving, doelgroep, mate van effectiviteit, gebruikte methode) staat in de bijlage.

De interventies worden in willekeurige volgorde beschreven.

Aan het einde van hoofdstuk 2 volgt een samenvatting. In deze samenvatting is onderscheid gemaakt tussen de bureaus jeugdzorg en de zorgaanbieders.

2 Beschikbare interventies voor kwaliteitskader van de Commissie Rouvoet

In dit hoofdstuk staan kort de keuzes van de kennisinstituten centraal per aanbeveling. Deze worden kort toegelicht.

2.1 De basis

2.1.1 Systematisch aandacht kennis en vaardigheden

Voor het hanteren van systematisch aandacht aan de in de themacompetentie genoemde kennis en vaardigheden in de reguliere overleggen, bevelen wij aan dat instellingen gebruik maken van:

1. Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek? - Rutgers WPF
2. Veiligheid in de residentiële jeugdzorg, - MOVISIE
3. Van incident tot fundament – MOVISIE
4. Preventie van seksueel overschrijdend en gewelddadig gedrag – PI Research

In tabel 1 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Bruikbaarheid
1. Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek?	n.v.t.	Geschikt voor beleidsmakers en professionals	
2. Veiligheid in de residentiële jeugdzorg	Procesevaluatie	Residentiële jeugdzorg, beleidsmakers en professionals	Gebaseerd op van Incident tot Fundament aangepast aan de residentiële jeugdzorg
3. Van incident tot fundament	Procesevaluatie van beschikbaar	Instellingen voor mensen met een beperking	Door IGZ aangewezen als veldnorm

Tabel 1

De interventie van PI Research is qua onderzoek naar effectiviteit van de methode het verst. 'Veiligheid in de residentiële jeugdzorg' van MOVISIE is door de jeugdinspectie benoemd tot veldnorm. Het is bedoeld voor een brede doelgroep (0-18 jaar) en kan in samenhang gebruikt worden met Van incident tot fundament (voor de gehandicapten sector) waarbij implementatie van beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik vorm kan krijgen. Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek? van Rutgers WPF is een model voor visie en beleid ten aanzien van een gezonde en veilige seksuele ontwikkeling in brede zin, specifiek voor de residentiële jeugdzorg, vanuit de opvatting dat jongeren daar recht op hebben en dat een gezonde seksualiteit de basis is van preventie van grensoverschrijdend gedrag en misbruik. Het is bedoeld om beleid vorm te geven; in die zin is de mate van effectiviteit niet aan de orde. De interventies van Rutgers WPF en PI Research zijn vooral gericht op residentiële zorg aan jeugdigen boven de twaalf jaar.

2.1.2 Werkwijze voor permanente educatie

Voor het permanent aandacht besteden binnen de instelling aan seksualiteit, preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag als onderwerp met professionals, de jeugdigen en hun ouders zijn er diverse mogelijkheden:

1. Basistraining Seksualiteit in de jeugdzorg. Een tweedaagse training van Rutgers WPF gericht op de professionals in de zorg. Een variant van de training is ook beschikbaar voor behandelcoördinatoren en gedragswetenschappers. Daarnaast is er een training train-de-trainer, waarin professionals leren zelf uitvoering te geven aan de training. De training heeft een uitgebreid draaiboek. Het is mogelijk dit aan te passen aan de eigen situatie.
2. Het werken met het Vlaggensysteem. Een instrument van Sensoa en MOVISIE gericht op duiden, bespreekbaar maken en weten hoe te handelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hiervoor worden trainingen en een train-the-trainer voor (professionele) opvoeders en gedragswetenschappers aangeboden. Er is een boek, uitgebreide handleiding, visueel materiaal, en een spel beschikbaar. Deze interventie wordt op dit moment op effect onderzocht bij jeugdzorgorganisaties.
3. Aandachtsfunctionaris / taakhouders seksualiteit en preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze training van de LTAK in samenwerking met MOVISIE is vooral bedoeld voor de aandachtsfunctionarissen kindermishandeling binnen de instellingen.

Voor de scholingen geldt dat de criteria over effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid in mindere mate van toepassing zijn. Zij zijn daarom niet in een tabel met een toelichting opgenomen.

Naast deze meer algemene vormen voor educatie kunnen de volgende meer specifieke scholingen worden aanbevolen:

4. Wensen van cliënten met betrekking tot de hulpverlening (VSK);
5. Diverse opleidingen van Landelijk Opleidingscentrum Kindermishandeling;
6. Als je seksueel misbruik vermoedt: diagnostiek bij kinderen (Rino Groep).

2.1.3 Omgaan met vermoedens of signalen seksueel grensoverschrijdend gedrag

Voor het omgaan met vermoedens of signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bevelen wij de interventie aan Veiligheid binnen de residentiële voorzieningen. Het handelen van medewerkers staat deels in de meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Verder merken wij op dat er diverse scholingen zijn over het werken met de meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Deze zijn te raadplegen via de databank DANS.

Een nieuwe richtlijn voor omgaan met kindermishandeling is in ontwikkeling. Deze richtlijn wordt ontwikkeld in het kader van de professionalisering van de jeugdzorg en is bedoeld voor alle beroepsbeoefenaren in de jeugdzorg. De richtlijn wordt ontwikkeld door TNO. Dit kan in ieder geval in de toekomst het handelen van de professionals in deze situaties richting geven.

2.2 Doorbreken handelingsverlegenheid

2.2.1 Implementeren methode bepreken seksueel (grensoverschrijdend) gedrag

Wij bevelen aan:

1. Basistraining Seksualiteit in de jeugdzorg van Rutgers WPF. Voor toelichting zie boven

2. Cursus Met ouders in gesprek over seksualiteit/Opgroeien met liefde van Rutgers WPF. Dit is een handleiding voor professionals om een cursus seksuele opvoeding voor – autochtone en allochtone - ouders op te zetten.
3. Vlaggensysteem. Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend Gedrag (zie boven);

In tabel 2 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. Basistraining Seksualiteit in de jeugd zorg	n.v.t., nog niet geaccrediteerd	Toepasbaar voor professionals	Professionals krijgen handvaten en inzichten aangereikt. Uiteindelijke doelgroep betreft jongeren
2. Met ouders in gesprek over seksualiteit	n.v.t.	Toepasbaar voor professionals om met ouders in gesprek te gaan	Idem
3. Werken met het Vlaggensysteem	Geaccrediteerd, wordt op dit moment voor de residentiële jeugd zorg op effect onderzocht.	Toepasbaar voor (professionele) opvoeders, dus inclusief ouders, pleegouders, hulpverleners. Gedragswetenschappers, jeugdbeschermers. Kinderen van 0 tot 18 jaar.	De verschillende doelgroepen krijgen handvatten (één normatief kader) voor beoordelen, bespreken en weten hoe te handelen bij seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.

Tabel 2

Voor de scholingen geldt dat de criteria over effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid in mindere mate van toepassing zijn.

2.2.2 Voorlichting en ondersteuning aan jeugdigen over seksuele ontwikkeling

Voorlichting over seksuele ontwikkeling vindt vooral in het onderwijs plaats. Er zijn verschillende lespakketten in omloop (zie bijlage 4). In paragraaf 1.3 is al aangegeven dat lespakketten in dit overzicht verder niet worden beschreven.

Daarnaast zijn er verschillende kortdurende interventies beschikbaar om het onderwerp seksualiteit op aansprekende wijze bespreekbaar te maken. De spellen Girls Choice en Boys R Us zijn erkend als goed onderbouwd. Desalniettemin hebben wij gemeend dat alleen het spelen van een spel of een andere kortdurende interventie onvoldoende is om doelen met betrekking tot seksuele voorlichting en vorming te realiseren. Hiervoor is een bredere inbedding nodig, bijvoorbeeld als onderdeel van of voorafgaand aan een uitgebreider trainingsprogramma of een langer lopende interventie.

Bijna alle interventies of trainingen zijn gericht op jongeren boven de twaalf jaar. Hier is een lacune voor kinderen onder de twaalf jaar en specifiek voor jongeren onder de vier jaar (de doelgroep van de dagbehandeling voor het jonge kind).

In een aantal trainingen die voor specifieke doelgroepen en met het oog op een bepaald thema zijn ontwikkeld wordt ook in meer of mindere mate aandacht besteed aan seksuele ontwikkeling. Deze worden hieronder genoemd.

Voor algemeen (jongens en meisjes) is aan te bevelen:

1. Je lijf, je lief! Is een training van MOVISIE voor leerlingen (eerste en tweedejaars) uit het praktijkonderwijs over het aangeven van grenzen. Deze training wordt ook buiten het onderwijs toegepast binnen instellingen voor kinderen met een beperking. De interventie is goed onderbouwd en onderzoek is gedaan.

Specifiek voor meiden bevelen we aan:

2. Girls' Talk. Een programma van acht bijeenkomsten van Rutger WPF gericht op laag opgeleide meiden van 14-18 jaar met verschillende etnische achtergronden. In de interventie wordt aandacht besteed aan seksuele gezondheid, met specifieke aandacht voor interactiecompetentie. De interventie is goed onderbouwd. Vanaf 2014 wordt de interventie doorontwikkeld voor meiden met een licht-verstandelijke beperking.

Specifiek voor jongens bevelen we aan:

3. Make a Move is een training ontwikkeld door Rutgers WPF en is gericht op jongens binnen een jeugdzorginstelling. Behalve seksuele vorming is de training ook bedoeld voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De training is gebaseerd op principes van Respect Limits, een leerstraf voor jeugdige zedendelinquenten die door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie is beoordeeld als goed onderbouwd. Make a Move wordt momenteel op effectiviteit onderzocht, en zal beschikbaar zijn vanaf september 2014.
4. Be a man! Liefde, relaties en seks: wat is oké? Is een methode om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen onder laag opgeleide jongens met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Hier is een training voor jongeren aangekoppeld met video en verschillende materialen. Deze methode is een specifieke doorontwikkeling van het vlaggensysteem

In tabel 3 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
Voor meisjes:			
1. Je lijf, je lief!	Goed onderbouwd	Geschikt voor kinderen met een verstandelijke beperking (14-18)	Wordt uitgevoerd in onderwijs en instellingen voor kinderen met een licht verstandelijke beperking.
2. Girls' Talk	Goed onderbouwd	Geschikt voor kwetsbare meiden van 14-18	Girls'Talk wordt in de praktijk door zowel professionals als de meiden zelf als positief ervaren
Voor jongens:			
3. Make a Move	Wordt momenteel op effectiviteit onderzocht	Geschikt voor jongens in de residentiële jeugdzorg	De training is vanaf sept. 2014 beschikbaar
4. Be a man! Liefde, relaties en seks: wat is oké?	Goed onderbouwd en op proces geëvalueerd.	Geschikt voor jongens met Turks of Marokkaanse achtergrond	Een doorontwikkeling van het vlaggensysteem voor een specifieke groep.

		zowel in de jeugdzorg als daar buiten.	Wordt uitgevoerd in welzijn en jeugdzorg.

Tabel 3

2.3 De jeugdige

2.3.1 Risico-inventarisatie over seksuele ontwikkeling jeugdige

Voor de risico-inventarisatie van de veiligheid van de jeugdige zijn in de jeugdzorg instrumenten als CFRA, CARE-NL, LIRIK, STEP, SAVRY beschikbaar. Binnen de forensische jeugdpsychiatrie is de PCL-JV beschikbaar. Alle genoemde instrumenten hebben een bredere insteek – namelijk veiligheid of psychopathologie – en zoomen niet of nauwelijks in op mogelijke risico's van de jeugdigen op mogelijk slachtofferschap of daderschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Op dit moment is een dergelijk instrument niet beschikbaar. In de PCL-JV zit een schaal over seksueel gedrag (12 tot 18 jaar). Mogelijk kan deze schaal doorontwikkeld worden voor de jeugdzorg. Een andere mogelijkheid is om binnen het instrumentarium van de jeugdbescherming (Deltamethode en Handboek Jeugdreclassering) te zoeken naar uitbreiding van bestaande instrumenten.

2.3.2 Weerbaarheidstrainingen voor jeugdigen

Er zijn diverse trainingen over weerbaarheid, waarvan een deel is ingebed in uitgebreidere programma's voor seksuele vorming, zoals Girls' Talk en Make a Move. Wat betreft specifieke trainingen bevelen wij de volgende interventies aan:

1. Marietje Kessels Project – Instituut voor Maatschappelijk werk
2. Rots en Water – Rots en Water Instituut
3. Een solide basis voor de toekomst - Stichting 180
4. Let's Talk – Rutgers WPF
5. Love Limits – Stichting tot Heil des Volks
6. Beware of loverboys – Scharlaken Koord

In tabel 4 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. Marietje Kessels Project			
2. Rots en Water	Goed onderbouwd, wordt momenteel op effectiviteit onderzocht	Wordt breed toegepast, op een brede doelgroep van kinderen en jongeren van 4 tot 18 jaar	Seksespecifiek
3. Een solide basis voor de toekomst			
4. Let's Talk	Goed onderbouwd		
5. Love Limits			
6. Beware of loverboys		Wordt breed toegepast in	Bedoeld voor preventie

		scholen en residentiële setting (14-18 meisjes)	mensenhandel. Ook goed van toepassing voor meisjes met een christelijke achtergrond.

Tabel 4

Deze zes interventies of trainingen worden door verschillende aanbieders gegeven. De eerste vier zijn goed onderbouwd. Marietje Kessels is vooral geschikt voor leerlingen in de groepen 7 en 8 van het (speciaal) onderwijs. Hoewel het voor het onderwijs is ontwikkeld, is het één van de weinige programma's voor een jongere doelgroep (onder de twaalf jaar). We hebben daarom gemeend het hier toch op te moeten nemen. Rots en Water is meer algemeen gericht op verhogen van de weerbaarheid en is bedoeld voor een brede doelgroep kinderen en jongeren van 4-18 jaar. Rots en Water is seksespecifiek.

Een Solide Basis voor de Toekomst is geschikt voor meisjes in instellingen voor Jeugdzorg Plus. De DVD Let's Talk met bijbehorende handleiding gaat over seksualiteit, rolopvattingen en weerbaarheid en richt zich op jongeren tussen de 12 en 19 jaar. De laatste twee interventies – Love Limits en Beware of Loverboys – voldoen nog niet alle eisen van onderbouwde interventies. Zij gaan specifiek in op het risico om slachtoffer te worden van loverboys. Wij bevelen aan deze interventies specifiek en gericht op de mogelijke risicogroep in te zetten.

2.3.3 Richtlijn voor organiseren multidisciplinair overleg

Een nieuwe richtlijn voor omgaan met kindermishandeling is in ontwikkeling. Mogelijk maakt het organiseren van een intern multidisciplinair overleg daar onderdeel van uit. Overigens hoeven instellingen niet te wachten totdat deze richtlijn operationeel is. Zij kunnen zelf in hun beleid opnemen dat bij een vermoeden van seksueel misbruik er in eerste instantie een intern multidisciplinair overleg georganiseerd wordt.

Een daaraan gekoppelde vraag is of het overleg ook met de externe ketenpartners geïnitieerd wordt. In de praktijk wordt dit wel geduid als meersporenbeleid waarbij verschillende instanties zowel met slachtoffer als dader in onderlinge afstemming aan de slag gaan. Op dit moment is bij de kennisinstututen niet bekend of deze werkwijze wordt toegepast en waar.

2.3.4 Hulpverleningsaanbod voor slachtoffers en daders

Voor slachtoffers zijn de volgende interventies aan te bevelen:

1. STEPS – Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren, Wilhelmina Kinderziekenhuis
2. Horizon-methodiek – Kinder- en Jeugdtraumacentrum
3. EMDR
4. De behandeling bij verkrachting van Interapy

In tabel 5 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. STEPS	goed onderbouwd	Behandeling slachtoffers van recentelijk seksueel geweld van 13 tot 18jaar.	Een multi-disciplinaire aanpak die nu in verschillende regio's wordt uitgevoerd.
2. Horizon-methodiek	goed onderbouwd	Gericht op slachtoffers (4-12 jaar) seksueel misbruik	

		en ouders.	
3. EMDR	goed onderbouwd.	Jeugdigen en volwassen met traumatische ervaringen.	Wijd verspreid in Nederland.
4.. De behandeling bij verkrachting van Interapy	Goed onderbouwd en op effect onderzocht	Zowel E-health als blended hulpverlening bedoeld voor jongeren vanaf 14 jaar.	Is vanuit het hele land in te zetten. Voorwaarde is dat er geen angst is voor suïcidaal gedrag

Tabel 5

De eerste drie interventies zijn goed onderbouwd. Alle interventies zijn gericht op het verwerken van trauma's. STEPS is vooral voor jongeren van 13 tot en met 18 jaar. De Horizon-methodiek vooral voor jongeren van 4 tot 12 jaar. EMDR is breed toepasbaar.

De behandeling bij verkrachting van Interapy is een effectief gebleken behandeling via online-contact met een psycholoog, de behandeling wordt vergoed door ziektekostenverzekeraar en is geschikt voor jongeren vanaf 14 jaar.

Voor ouders is er Respect Limits, een training van Rutgers WPF. Het programma heeft 10, 15 of 20 bijeenkomsten, uitgevoerd door speciaal daarvoor opgeleide trainers. Deze interventie heeft de kwalificatie goed onderbouwd en is erkend door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie. De interventie wordt geïndiceerd voor jongeren die een zedendelict hebben begaan en daarvoor veroordeeld zijn.

Een ander programma dat slachtoffers en ouders in samenhang behandelt, is Veilig Sterk Verder van De Waag.

In tabel 6 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. Respect Limits	Goed onderbouwd	Leerstraf voor jeugdige zedendelinquenten, alleen toepasbaar voor veroordeelde jongeren. Een afgeleide en breder inzetbare variant is Make a Move	De training wordt al meer dan 20 jaar ingezet
2. Veilig Sterk en Verder			

Tabel 6

2.4 De organisatie

2.4.1 Een instrument voor de beleving van veiligheid

Wij bevelen de zorgaanbieders gebruik te maken van:

1. Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg
2. Logeerhuismonitor
3. Veiligheidsbarometer

In tabel 7 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg	Niet onderbouwd.	Breder gericht op veiligheid binnen de residentiële jeugdzorg.	
2. Logeerhuismonitor	Niet onderbouwd.	Voor kinderen, ouders en groepsleiders waarin items over veiligheid (breed) zijn opgenomen.	Alleen in gebruik bij één zorgaanbieder.
3. Veiligheidsbarometer	Niet onderbouwd.	Voor jeugdigen (breed) in de residentiële jeugdzorg inzetbaar.	Eerder in kader van project LAAK door Jeugdzorg Nederland verspreid instrument en wordt door enkele zorgaanbieders nog gebruikt.

Tabel 7

De kwaliteitstoolkit is ontwikkeld door het NJi en hulpmiddel om de basiszorg in de residentiële jeugdzorg te verbeteren. Het instrument heeft daarmee een bredere insteek dan alleen seksuele veiligheid. Specifiek voor het bevragen van de beleving van ouders, kinderen en groepsleiders binnen logeerhuizen kan de Logeerhuismonitor van Stichting Jeugdformaat een geschikt hulpmiddel zijn. De betrouwbaarheid van de vragenlijst is niet bekend. Mogelijk dient deze doorontwikkeld te worden. De instellingen hebben in het verleden gebruik gemaakt van de veiligheidsbarometer in het kader van het LAAK project. Een aantal instellingen geeft aan deze barometer nog te gebruiken. In al deze instrumenten staat veiligheid als algemeen onderwerp centraal en niet alleen de seksuele veiligheid.

In de beleidsbrochure Seksualiteitsbeleid of Struisvogelpolitiek evenals in het instrument van incident tot fundament zijn analyse-instrumenten opgenomen bestaande uit verschillende vragenlijsten voor diverse groepen professionals en jongeren, waaronder een vragenlijst voor jongeren gericht op seksuele veiligheid.

2.4.2 Inrichten van een leeromgeving

Voor het inrichten van een lokale leeromgeving zijn op dit moment binnen de jeugdzorg geen effectieve interventies bekend. In de gezondheidszorg wordt gewerkt met de PRISMA-methode. Deze analyseert incidenten en poogt met de betrokken ervan te leren. De methode richt zich op de interne organisatie. De Associatie Jeugdzorg heeft samen met het NJi de methode ‘Learning Together’ in Nederland geïntroduceerd en daarmee wordt geëxperimenteerd. ‘Learning Together’ is gericht op het gezamenlijk – met de betrokken ketenpartners – analyseren van incidenten.

In Groningen werken de samenwerkende organisaties voor jeugdzorg samen in de Leerfabriek. Het gaat dan vooral om het verbeteren van de hulpverlening aan de cliënten door de samenwerking tussen de organisaties te onderzoeken.

2.5 Pleegzorg

2.5.1 Voorbereiden pleegouders op jeugdige met seksueel traumatische voorgeschiedenis

Er zijn twee – niet erkende - interventies beschikbaar die pleegouders voorbereiden op het omgaan met traumatische ervaringen van het pleegkind en een erkende :

1. Zorgen voor getraumatiseerde kinderen
2. Slapende honden? Wakker maken!
3. Werken met het vlaggensysteem

De Tweede interventie is gericht op getraumatiseerde kinderen in het algemeen en nog niet specifiek gericht op de pleegzorg. De laatste interventie wordt ingezet om pleegouders handvatten te geven om het seksueel gedrag van het getraumatiseerd kind neutraler en objectiever te beoordelen.

In tabel 8 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Opmerkingen bruikbaarheid
1. Zorgen voor getraumatiseerde kinderen	Niet onderbouwd	Geschikt voor pleegouders met getraumatiseerde kinderen	Ondanks een niet erkende interventie, is deze mogelijk geschikt voor pleegzorg
2. Slapende honden? Wakker maken!	Niet onderbouwd	Geschikt voor pleegouders met getraumatiseerde kinderen	Ondanks een niet erkende interventie, is deze mogelijk geschikt voor pleegzorg
4. Werken met het vlaggensysteem	Goed onderbouwd. Op proces geëvalueerd en wordt op dit moment op effect onderzocht voor de jeugdzorg	Voor (professionele) opvoeders waaronder ouders en pleegouders	De verschillende doelgroepen krijgen handvatten (één normatief kader) voor beoordelen, bespreken en weten hoe te handelen bij seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.

Tabel 8

2.5.2 Scholingsaanbod voor pleegouders gericht op seksuele ontwikkeling

Er is geen specifiek scholingsaanbod voor pleegouders over de seksuele ontwikkeling van hun pleegkind. Wel bestaat er voor ouders de scholing 'Met ouders in gesprek over seksualiteit', waarin gebruik wordt gemaakt van de handleiding 'Opgroeien met liefde' en trainingen vlaggensysteem om seksueel gedrag te leren beoordelen, bespreken en weten hoe op te reageren. Het is aan te bevelen van deze scholingen voor pleegouders gebruik te maken.

In tabel 9 staat in welke mate zij voldoen aan de criteria (effectiviteit, toepasbaarheid en bruikbaarheid).

	Mate van effectiviteit	Toepasbaarheid	Bruikbaarheid
Met ouders in gesprek	n.v.t.	Voor pleegouders.	

over seksualiteit			
Werken met het vlaggensysteem	Goed onderbouwd. Op proces geëvalueerd en wordt op dit moment op effect onderzocht voor de jeugdzorg	Voor (professionele) opvoeders waaronder ouders en pleegouders. Van toepassing op kinderen van 0 tot 18 jaar	De verschillende doelgroepen krijgen handvatten (één normatief kader) voor beoordelen, bespreken en weten hoe te handelen bij seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.

Tabel 9

2.6 Samenvatting

In de onderstaande tabel staan de interventies samengevat. Daarbij is er onderscheid gemaakt naar aanbevelingen en interventies gericht op de bureaus jeugdzorg en de zorgaanbieders.

Aanbeveling	Bureaus Jeugdzorg	Zorgaanbieders
1. Systematisch aandacht kennis en vaardigheden	Niet bekend.	1. Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek? 2. Veiligheid in de residentiële jeugdzorg 3. Van incident tot fundament 4. Preventie van seksueel overschrijdend en gewelddadig gedrag
2. Werkwijze voor permanente educatie	1. Basistraining seksualiteit in de jeugdzorg 2. Werken met het Vlaggensysteem Diverse scholingen als: 3. Wensen van cliënten 4. Aanbod LOK 5. Als je seksueel misbruik vermoedt.	1. Basistraining seksualiteit in de jeugdzorg 2. Werken met het Vlaggensysteem Diverse scholingen als: 3. Wensen van cliënten 4. Aanbod LOK 5. Als je seksueel misbruik vermoedt.
3. Omgaan met vermoedens	Te verschijnen richtlijn.	Te verschijnen richtlijn.
4. Bespreken seksueel (grensoverschrijdend) gedrag	1. Basistraining seksualiteit in de jeugdzorg 2. Opgroeien met liefde 3. Werken met het Vlaggensysteem	1. Basistraining seksualiteit in de jeugdzorg 2. Opgroeien met liefde 3. Werken met het Vlaggensysteem
5. Voorlichting en ondersteuning jongeren	Niet van toepassing	1. Je lijf, je lief 2. Girls Talk (meiden) 3. Make a move (jongens, in ontwikkeling) 4. Be a man

6. Risico-inventarisatie	Te ontwikkelen.	Te ontwikkelen.
7. Weerbaarheidstrainingen	Niet van toepassing	1. Marietje Kessels Project 2. Rots en Water 3. Een solide basis voor de toekomst 4. Let's Talk 5. Love Limits 6. Beware of loverboys
8. Richtlijnen multidisciplinair overleg	Te ontwikkelen.	Te ontwikkelen.
9. Hulpverleningsaanbod	Slachtoffers: 1. STEPS 2. Horizon- methodiek 3. EMDR 4. Grip op je verleden 5. Behandeling via Interapy Daders: 1. Respect Limits Geïntegreerd: 1. Veilig Sterk en Verder	Slachtoffers: 1. STEPS 2. Horizon- methodiek 3. EMDR 4. Grip op je verleden 5. behandeling via Interapy Daders: 1. Respect Limits Geïntegreerd: 1. Veilig Sterk en Verder
10. Beleving veiligheid	1. Veiligheidsbarometer	1. Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg 2. Logeerhuismonitor 3. Veiligheidsbarometer
11. Inrichten leeromgeving	1. PRISMA-analyse (intern) 2. Learning Together	1. PRISMA-analyse (intern) 2. Learning Together
12. Voorbereiden pleegouders	1. Werken met vlaggensysteem	1. Zorgen voor getraumatiseerde kinderen 2. Slapende honden? Wakker maken! 3. werken met vlaggensysteem
13. Met pleegouders in gesprek	Niet van toepassing 1. werken met vlaggensysteem	1. Met ouders in gesprek over seksualiteit' 2. werken met vlaggensysteem

2.7 Overige overwegingen

De bespreking met de expertgroep leverde de volgende overwegingen op:

1. Zij merken op dat er binnen het onderwijs en de jeugdzorg vooral aandacht dient uit te gaan naar een gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen. In het onderwijs vindt in principe voorlichting plaats, en met het opnemen van seksualiteit en seksuele diversiteit in de kerndoelen zijn scholen verplicht les te geven in relationele en seksuele vorming. De invulling daarvan is echter aan de scholen zelf. Onderwijs en jeugdzorg liggen in elkaars verlengde en het is aan te bevelen dat het onderwijs standaard aandacht besteedt aan gezonde seksuele ontwikkeling en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

2. De expertgroep merkt op dat er voor specifieke groepen zoals kinderen onder de twaalf jaar weinig middelen voorhanden zijn. Het gaat dan zowel om het bespreekbaar maken van gezond seksueel gedrag als om seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor het basisonderwijs is er het lespakket Relaties en Seksualiteit, dat lesmateriaal bevat voor elke leeftijdsgroep. Buiten het onderwijs wordt het Vlaggensysteem gezien als een van de weinige instrumenten die bekendheid geniet. Het succes ligt niet alleen in het onderwerp maar ook in het simpel toe te passen interventie en de brede inzetbaarheid voor verschillende groepen. Voorkomen moet worden dat er per doelgroep een ander instrument van toepassing is.
3. De LIRIK wordt standaard gebruikt voor het inschatten van de veiligheid van de jeugdige (in de jeugdzorg). Specifieke instrumenten om risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag te inventariseren zijn niet bekend. De aanwezige instellingen zouden graag samen met de kennisinstituten een meer samenhangend programma willen zien voor het beschrijven en onderzoeken van veelbelovende interventies die in de praktijk gebruikt worden. Op dit moment ziet het veld veel verschillende regionale ontwikkelingen die niet altijd even goed over te dragen zijn op andere regio's. De praktijk geeft aan meer ondersteuning te willen van de kennisinstituten om de door hen zelf ontwikkelde instrumenten landelijk toepasbaar te maken en te implementeren.

Bijlagen

In bijlage 1 is een uitgebreid overzicht opgenomen van de hierboven genoemde interventies. Behalve deze lijst zijn drie aanvullende bijlagen opgenomen. In bijlage 2 staat een overzicht van ondersteunend materiaal. Dit zijn bijvoorbeeld spellen of DVD's, die behulpzaam kunnen zijn bij seksuele vorming/voorlichting. Bijlage 3 bevat een overzicht van websites voor jongeren die ervaringen hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag en daarvoor hulp zoeken. Professionals kunnen hier eventueel naar verwijzen. In bijlage 4 wordt een overzicht gegeven van onderwijsmateriaal. Hoewel het onderhavige project niet als doel had om specifiek materiaal voor het onderwijs te inventariseren, hebben we er toch een aantal opgenomen ter informatie en inspiratie, vooral wat betreft preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als het gaat om kinderen onder de 12 is het lespakket Relaties & Seksualiteit het enige wat beschikbaar is. Het Marietje Kesselsproject is strikt genomen bedoeld voor het onderwijs, maar deze training is dermate beproefd dat wij hem bij de weerbaarheidstrainingen hebben opgenomen; waarschijnlijk is de training ook toepasbaar in de zorg.

Bijlage 1: Selectie van de interventies per aanbeveling

1. De Basis

1.1 Opleiding en permanente educatie

1.1.3 De organisatie hanteert een werkwijze om systematisch aandacht te besteden aan de in de themacompetentie genoemde kennis en vaardigheden in de reguliere teamoverleggen, casusoverleggen en/of werkbegeleiding/intervisie

Interventie	Methode	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)	Opmerkingen/bijzonderheden
Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek Rutgers WPF	Model voor visie en beleid, en analyse-instrument om de eigen situatie in kaart te brengen	Bijdrage aan een gezonde seksuele ontwikkeling en preventie van ongezond en riskant gedrag	Bieden van handvatten voor visie en beleid t.a.v. seksualiteit in de residentiële jeugdzorg	Doelgroep: Beleidsmakers en professionals in de residentiële jeugdzorg, profijtgroep is hele doelgroep jeugdzorg 12+	een analyse-instrument bestaande uit verschillende vragenlijsten, waaronder een vragenlijst voor jongeren gericht op met name seksuele veiligheid. Deze vragenlijsten komen binnenkort digitaal beschikbaar.
Veiligheid in de residentiele jeugdzorg	Drie beleidsinstrumenten voor instellingen die de dagelijkse zorg dragen	Leidraad voor beleid rond bejegening, seksualiteit en voorkomen van	Instrument één biedt een kader dat gebruikt kan worden voor het vormgeven van een samenhangend beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik. Het tweede instrument- Opsporen en beïnvloeden van	Doelgroep: Beleidsmakers en professionals in de residentiële	Drie instrumenten om organisaties te ondersteuning in de structurele

MOVISIE	voor kinderen en jongeren in een residentiële setting	seksueel misbruik van jeugdzorg instellingen.	risicofactoren voor seksueel misbruik - is gericht op de preventie van seksueel misbruik. Het derde deel is een leidraad voor de aanpak van vermoedens en meldingen van seksueel misbruik. Setting: instellingen die de dagelijkse zorg dragen voor kinderen en jongeren in een residentiële setting	jeugdzorg, profijitgroep is hele doelgroep jeugdzorg Leeftijd: 0-18	aanpak van bejegening, seksualiteit en voorkomen seksueel misbruik van jeugdzorg instellingen.
Van incident tot fundament MOVISIE	Vormgeving en implementatie van beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik voor de gehandicapte sector.	Preventie seksueel misbruik	Doel: Drie instrumenten die organisaties concrete handvatten bieden voor het creëren van een veilig klimaat met aandacht voor de preventie van seksueel misbruik. Instrument één biedt een kader dat gebruikt kan worden voor het vormgeven van een samenhangend beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik. Het tweede instrument - Opsporen en beïnvloeden van risicofactoren voor seksueel misbruik - is gericht op de preventie van seksueel misbruik. En het derde deel is een leidraad voor de aanpak van vermoedens en meldingen van seksueel misbruik. Setting: organisaties en instellingen	Doelgroep Gehandicapten sector	Vormgeving en implementatie van beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik voor de gehandicapte sector.
Preventie van seksueel grensoverschrijdend en gewelddadig gedrag PI Research	Gericht op residentiële zorg aan jeugdigen boven de twaalf jaar.	Preventie van seksueel grensoverschrijdend en gewelddadig gedrag	Groepsleiders richtlijnen en hulpmiddelen aanbieden voor het voorkómen, signaleren en stoppen van seksueel grensoverschrijdend en gewelddadig gedrag van en tussen jongeren.* Setting: Residentiële instellingen	Doelgroep: Jongeren in residentiële instellingen	De interventie van PI Research is qua onderzoek naar effectiviteit van bovenstaande methodes het verst

1.1.4 De organisatie bepaalt een werkwijze gericht op bij- en nascholing waarbij systematisch aandacht besteed wordt aan de doorontwikkeling van de in de themacompetentie genoemde kennis en vaardigheden. De werkwijze is vastgelegd in een plan m.b.t. de scholings- en loopbaanmogelijkheden. (seksuele ontwikkeling, signalering afwijkingen, behandeling)

Interventie	Methode	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)	Opmerkingen/ bijzonderheden
<i>Seksuele ontwikkeling</i>					
Basistraining Seksualiteit in de jeugdzorg Rutgers WPF	Tweedaagse basistraining. In de training wordt gebruik gemaakt van theoretische kennis over het seksuele gedrag, seksuele carrière en seksuele problematiek van jongeren vanuit een cultuur- en sekse specifiek perspectief. Naast kennisoverdracht zal het grootste deel van de scholing zich richten op attitudevorming en ontwikkeling van vaardigheden om seksualiteit met	Gezonde seksuele ontwikkeling en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren	▪ reflectie op eigen waarden en normen over seksualiteit en omgang met verschillende waarden en normen van jongeren op de groep; ▪ inzicht in de (normale) seksuele ontwikkeling van jongeren en elementen die kunnen bijdragen aan een veilige en gezonde seksuele ontwikkeling en aan omgangsvormen; ▪ inzicht in sekse en cultuurspecifieke aandachtspunten; ▪ verschillende doelen kunnen onderscheiden in de seksuele begeleiding en opvoeding; ▪ ontwikkelingscompetenties voor jongeren kunnen	Doelgroep: professionals in de jeugdzorg Profijtgroep: Jongeren van 12 jaar en ouder.	In 2014 komt ook een eendaagse training beschikbaar

	jongeren op een adequate wijze bespreekbaar te maken en jongeren hierin te begeleiden. Van de deelnemende organisaties wordt verwacht dat zij zelf ook casuïstiek inbrengen en bereid zijn te reflecteren op eigen waarden en normen alsook hun handelingswijze.		benoemen aan de hand van casuïstiek; ▪ veiligheid en vertrouwen kunnen creëren en positief rolmodel zijn; ▪ seksualiteitsgerelateerde thema's (pornografie, masturbatie, homoseksualiteit, veilige en gelijkwaardige seks, wensen en grenzen) bespreekbaar kunnen maken op een leeftijd-c.q. ontwikkelingsadequate wijze; ▪ seksueel gedrag en problemen kunnen signaleren en adequaat kunnen handelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag; ▪ inzicht in bruikbare interventies en methoden om jongeren op deze thema's te begeleiden;		
Werken met het Vlaggensysteem MOVISIE Hier hoort bij: Train de trainer Werken	Training en van 2 dagdelen. Train de Trainer (TdT) van 4 dagdelen. Jaarlijks terugkom dagdeel. Het vlaggensysteem is een interventie die in ontwikkeling blijft (net	Doorbreken van handelingsverlegenheid en bevorderen van gezond seksueel gedrag en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen	Seksuele handelingen, kunnen beoordelen, bespreken (met jeudigen, professionals en ouders) en weten hoe pedagogisch adequaat te handelen. Leren toepassen van het Vlaggensysteem (zie verder het Vlaggensysteem, een methodiek voor	(Professionele) opvoeders, preventiewerkers, docenten, jongerenwerkers, hulpverleners, opsporingsambtenaren en jeugdadvocaten. Train-de-trainer: Gedragswetenschappers,	Accreditatie: Deelname aan deze training levert 1 registerpunt op voor de vrije ruimte - in het kader van de beroepsregistratie in het BAMw - van

met het Vlaggensysteem	zoals seksueel gedrag). Organisaties die de TdT volgen krijgen een licentie en deelnemers een certificaat. Op dit moment wordt het vlaggensysteem voor de residentiële jeugdzorg aangepast en op effect onderzocht.	en jongeren in de leeftijd van 0 tot 18 jaar.	het duiden van en reageren op seksueel gedrag). In het Train-de-trainer leren deelnemers het Vlaggensysteem over te dragen aan collega's.	hulpverleners, beleidsmakers en andere professionals die de training Vlaggensysteem hebben gevolgd en deze willen overdragen aan collega's en hierop beleid willen ontwikkelen.	maatschappelijk werkers, jeugdzorg-werkers en sociaal agogen.
Training voor gedragswetenschappers en behandelcoördinatoren Rutgers WPF	Tweedaagse training. Tijdens de training krijgen de deelnemers relevante kennis en theoretische inzichten aangereikt rondom seksueel (probleem-)gedrag, seksuele ontwikkeling en determinanten van seksueel (on-)gezond gedrag bij jongeren. Op basis van uiteenlopende diagnostiek, situaties uit de praktijk alsook behandelplannen en doelstellingen van opvang en behandeling wordt met elkaar gereflecteerd op gewenste aanpak en begeleiding. Tevens	Diagnosticeren van seksuele competenties en mogelijkheden van jongeren, en het signaleren en diagnosticeren van seksueel (riskant of ontoelaatbaar) gedrag van jongeren. Daarnaast begeleiding van groepsleiders en pedagogisch medewerkers op dit terrein. Hiertoe moeten zij bekend zijn met ondersteunende instrumenten en praktische handvatten kunnen bieden voor een praktijkgerichte ondersteuning.	Behandelcoördinatoren en gedragswetenschappers hebben aan het eind van de scholing: ▪ meer inzicht in het thema seksualiteit, seksuele ontwikkeling en seksueel (riskant en problematisch) gedrag van jongeren; ▪ meer inzicht in invloedrijke factoren die een seksueel gezonde en veilige ontwikkeling van jongeren belemmeren dan wel gunstig kunnen beïnvloeden; ▪ meer inzicht in cultuur- en seksspecifieke factoren rondom seksualiteit bij jongeren; ▪ inzicht in eigen waarden en normen op seksualiteit en waar dit kan botsen met de visie van medewerkers;	Doelgroep: gedragswetenschappers en behandelcoördinatoren Profijtgroep: jongeren.	

	wordt inzicht gegeven in bruikbare instrumenten voor de praktijk en worden vaardigheden aangeleerd om professionals adequaat te begeleiden. De deelnemers ontvangen tevens een map met literatuur en achtergrondinformatie.		▪ meer inzicht in het onderscheid tussen normaal en seksueel ongezond of riskant/bedreigend gedrag; ▪ meer kennis en vaardigheden om aan de hand van verschillende seksuele gedragingen een juiste diagnose stellen en een gefaseerd behandelplan opstellen; ▪ meer kennis en vaardigheden om beoogde doelen en gewenste competenties op terrein van seksualiteit voor jongeren te kunnen formuleren en aanzetten te geven voor een adequate behandeling en begeleiding; ▪ kunnen vragen van groepsleiding adequaat beantwoorden en hen met concrete handvatten en instrumenten ondersteunen bij hun pedagogische rol naar jongeren. ▪ handvatten om te kunnen omgaan met lastige situaties en weerstand onder groepsbegeleiders; ▪ meer inzicht in mogelijkheden om seksualiteit op een		

			adequate wijze mee te nemen in cliëntbesprekingen en teamoverleggen.		
Train de trainerstraject om eigen personeel/ collega's duurzaam te scholen op het onderwerp seksualiteit. Rutgers WPF	• 1 dag training • ervaring op doen met mee lopen met een ervaren trainer/ zelf geven van training in de eigen instelling • 2 dagdelen supervisie	Ondersteunen van collega's bij het begeleiden van seksuele ontwikkeling	▪ inzicht hebben in rol als trainer en voldoende vaardigheden om basistraining te kunnen uitvoeren (instructies geven, werkvormen kunnen begeleiden, proces kunnen begeleiden en training kunnen evalueren); ▪ een basistraining over seksualiteit zelfstandig of in tweetallen kunnen uitvoeren en evalueren; ▪ groepsleiders kunnen ondersteunen bij vragen over seksualiteit; ▪ met lastige situaties in een trainingsgroep kunnen omgaan; ▪ in staat zijn om feed-back te geven aan collega's	Professionals in de residentiële jeugdzorg	Deelnemers hebben bij voorkeur de basistraining seksualiteit gevolgd.
Aandachtsfunctionaris / taakhouders seksualiteit en preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag.	Training	Positieve seksuele ontwikkeling, preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag.	Kennis, vaardigheden, attitude en motivatie verbeteren om seksuologische hulpvraag van de cliënt in kaart te brengen, te analyseren en begeleiden.	Orthopedagogen, psychologen en/of aandachtsfunctionarissen seksualiteit werkzaam in de jeugdzorg.	

MOVISIE					
Diagnostiek en behandeling					
Wensen van cliënten met betrekking tot de hulpverlening Stichting 'VSK hulp na seksueel misbruik'		Wensen van cliënten met betrekking tot de hulpverlening	Verbetering van de hulpverlening/aansluiting bij de cliënt	Doelgroep: Professionals in de (jeugd)hulpverlening Leeftijd nvt	
Diverse opleidingen van Landelijk Opleidingscentrum Kindermishandeling:	Diverse opleidingen, o.a.: - diagnostiek seksueel misbruik - diagnostiek seksueel misbruik bij mensen met een lvb - over het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag - Horizon-methodiek - Praten met kinderen over mishandeling en misbruik - Veilig Samen Wonen.		Het bieden van opleiding en scholing aan professionals om de hulp aan kinderen, die mishandeling en misbruik hebben meegemaakt, toegankelijker en effectiever te maken.	Professionals werkzaam in de zorg, in welzijn en onderwijs, in de justitieketen en ambtenaren werkzaam bij gemeenten, provincies, landelijke overheid en rechtelijke macht.	
Als je seksueel misbruik vermoedt:	Training	Seksueel misbruik	Kennis en vaardigheden vergroten op het gebied van diagnostiek bij een	Hulpverleners, werkzaam bij RIAGG's,	

diagnostiek bij kinderen. RINO-Noord Holland.			vermoeden van seksueel misbruik, voortbordurend op een redelijke basiskennis omtrent seksueel misbruik van jonge kinderen en kennis omtrent de 'gewone' diagnostiek	(gezins)voogdijverenigingen, MKD's, Raden voor Kinderbescherming, poliklinieken: (ortho)pedagogen, kinderpsychologen, kinderpsychotherapeuten en maatschappelijk werkers. De cursus is niet geschikt voor hen die werken met cliënten met een verstandelijke beperking	
<i>Kindermishandeling algemeen</i>					
Train de trainer werken met de meldcode MOVISIE	Training	Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling	Professionals goed kunnen uitrusten voor het werken met de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.	Voor ervaren trainers die een licentie willen verkrijgen om de VWS-bijcholingsmodule aan te kunnen bieden	Accreditatie: BAMw en jeugdzorg.

1.2.5 De organisatie hanteert een in een document vastgestelde werkwijze voor de omgang met vermoedens of signalen van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag

Er zijn verschillende aanbieders van trainingen over het werken met de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling.

Zie de [databank Bij- en Nascholing Meldcode](#).

Interventie	Methode	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep

				(+leeftijd)
Veiligheid in de residentiele jeugdzorg MOVISIE	Drie beleidsinstrumenten voor instellingen die de dagelijkse zorg dragen voor kinderen en jongeren in een residentiële setting	Beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik	Instrument één biedt een kader dat gebruikt kan worden voor het vormgeven van een samenhangend beleid rond bejegening, seksualiteit en seksueel misbruik. Het tweede instrument- Opsporen en beïnvloeden van risicofactoren voor seksueel misbruik - is gericht op de preventie van seksueel misbruik. Het derde deel is een leidraad voor de aanpak van vermoedens en meldingen van seksueel misbruik. Setting: instellingen die de dagelijkse zorg dragen voor kinderen en jongeren in een residentiële setting	Doelgroep: Beleidsmakers en professionals in de residentiële jeugdzorg, profijtgroep is hele doelgroep jeugdzorg Leeftijd: 0-18

2. Doorbreken handelingsverlegenheid

2.1.1 De organisatie kiest en implementeert een basismethodiek voor het bespreekbaar maken van seksuele ontwikkeling en grensoverschrijdend gedrag met (pleeg)kinderen, met (pleeg)ouders, in de leefgroep en in het team.

Zie hiervoor ook trainingen genoemd onder 1.1.4

Interventie	Methode	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)	Opmerkingen/ bijzonderheden
Basistraining Seksualiteit in de jeugdzorg Rutgers WPF	Tweedaagse basistraining. In de training wordt gebruik gemaakt van theoretische kennis over het seksuele gedrag, seksuele carrière en seksuele problematiek van jongeren vanuit een cultuur- en sekse specifiek perspectief. Naast kennisoverdracht zal het grootste deel van de scholing zich richten op attitudevorming en ontwikkeling van vaardigheden om seksualiteit met jongeren op een adequate wijze bespreekbaar te maken	Gezonde seksuele ontwikkeling en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren	▪ reflectie op eigen waarden en normen over seksualiteit en omgang met verschillende waarden en normen van jongeren op de groep; ▪ inzicht in de (normale) seksuele ontwikkeling van jongeren en elementen die kunnen bijdragen aan een veilige en gezonde seksuele ontwikkeling en aan omgangsvormen; ▪ inzicht in sekse en cultuurspecifieke aandachtspunten; ▪ verschillende doelen kunnen onderscheiden in de seksuele begeleiding en opvoeding; ▪ ontwikkelingscompetenties	Doelgroep: professionals in de jeugdzorg Profijtgroep: Jongeren.	In 2014 komt ook een eendaagse training beschikbaar

	en jongeren hierin te begeleiden. Van de deelnemende organisaties wordt verwacht dat zij zelf ook casuïstiek inbrengen en bereid zijn te reflecteren op eigen waarden en normen alsook hun handelingswijze.		voor jongeren kunnen benoemen aan de hand van casuïstiek; ▪ veiligheid en vertrouwen kunnen creëren en positief rolmodel zijn; ▪ seksualiteitsgerelateerde thema's (pornografie, masturbatie, homoseksualiteit, veilige en gelijkwaardige seks, wensen en grenzen) bespreekbaar kunnen maken op een leeftijd- c.q. ontwikkelingsadequate wijze; ▪ seksueel gedrag en problemen kunnen signaleren en adequaat kunnen handelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag; ▪ inzicht in bruikbare interventies en methoden om jongeren op deze thema's te begeleiden;		
Vlaggensysteem <i>Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel</i>	Seksueel gedrag beoordelen, bespreekbaar maken en pedagogisch adequaat	Doorbreken van handelingsverlegenheid en bevorderen van gezond seksueel gedrag	Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren & het bevorderen van een gezonde	Kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar uit westerse landen. Het is toepasbaar op jongens	Vlaggensysteem is theoretisch onderbouwd. Echter een systematische

<i>grensoverschrijdend gedrag</i> Sensoa (België) i.s.m. MOVISIE Trainingen en Train de Trainer.	erop weten te reageren aan de hand van criteria en voorbeelden. De methodiek wordt in de komende periode aangepast voor de jeugdzorg	en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 tot 18 jaar.	seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Subdoelen zijn gericht op het vergroten van competenties van ouders, opvoeders, leerkrachten en anderen die met kinderen en jongeren werken, opdat zij beter met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag kunnen omgaan. Setting: Pedagogische setting, zowel de thuissituatie (ouders), de buurt (opvang, school, ...) als (zorg)instellingen.	en meisjes, zowel hetero- als homoseksuelen. De intermediaire doelgroep bestaat uit ouders, opvoeders, leerkrachten en anderen die met kinderen en jongeren werken.	theoretische onderbouwing en onderzoek naar effectiviteit zijn in ontwikkeling. Een effectonderzoek is in ontwikkeling voor het verder te ontwikkelen Vlaggensysteem voor de residentiële jeugdzorg.
Cursus In gesprek met ouders over seksualiteit/Opgroeien met liefde Rutgers WPF	Cursus en handleiding voor professionals om een cursus seksuele opvoeding voor - autochtone en allochtone - ouders op te zetten en te begeleiden. Bevat achtergrondinformatie en ondersteunende materialen zoals een cd-rom met PowerPointpresentaties en een dvd. De dvd bevat het onderdeel 'Seksuele opvoeding' van	Praten met ouders over seksuele opvoeding	Stap voor stap beschrijven hoe een cursus Seksuele opvoeding voor allochtone en autochtone ouders opgezet kan worden	Professionals in diverse settingen	

	de video 'Opvoeden in beeld' in vijf taal-versies (Nederlands, Turks, Marokkaans-Arabisch, Marokkaans-Berber en Papiamento) en een fragment met straatinterviews uit een aflevering over seksuele opvoeding in de serie 'Bij ons thuis'.				
Training voor gedragswetenschappers en behandelcoördinatoren Rutgers WPF	Tweedaagse training. Tijdens de training krijgen de deelnemers relevante kennis en theoretische inzichten aangereikt rondom seksueel (probleem-)gedrag, seksuele ontwikkeling en determinanten van seksueel (on-)gezond gedrag bij jongeren. Op basis van uiteenlopende diagnostiek, situaties uit de praktijk alsook behandelplannen en doelstellingen van opvang en behandeling wordt met elkaar gereflecteerd op gewenste aanpak en	Diagnosticeren van seksuele competenties en mogelijkheden van jongeren, en het signaleren en diagnosticeren van seksueel (riskant of ontoelaatbaar) gedrag van jongeren. Daarnaast begeleiding van groepsleiders en pedagogisch medewerkers op dit terrein. Hiertoe moeten zij bekend zijn met ondersteunende instrumenten en praktische handvatten kunnen bieden voor een praktijkgerichte ondersteuning.	Behandelcoördinatoren en gedragswetenschappers hebben aan het eind van de scholing: ▪ meer inzicht in het thema seksualiteit, seksuele ontwikkeling en seksueel (riskant en problematisch) gedrag van jongeren; ▪ meer inzicht in invloedrijke factoren die een seksueel gezonde en veilige ontwikkeling van jongeren belemmeren dan wel gunstig kunnen beïnvloeden; ▪ meer inzicht in cultuur- en seksspecifieke factoren rondom seksualiteit bij jongeren; ▪ inzicht in eigen waarden en normen op seksualiteit en	Doelgroep: gedragswetenschappers en behandelcoördinatoren Profijtgroep: jongeren.	

	begeleiding. Tevens wordt inzicht gegeven in bruikbare instrumenten voor de praktijk en worden vaardigheden aangeleerd om professionals adequaat te begeleiden. De deelnemers ontvangen tevens een map met literatuur en achtergrondinformatie.		waar dit kan botsen met de visie van medewerkers; ▪ meer inzicht in het onderscheid tussen normaal en seksueel ongezond of riskant/bedreigend gedrag; ▪ meer kennis en vaardigheden om aan de hand van verschillende seksuele gedragingen een juiste diagnose stellen en een gefaseerd behandelplan opstellen; ▪ meer kennis en vaardigheden om beoogde doelen en gewenste competenties op terrein van seksualiteit voor jongeren te kunnen formuleren en aanzetten te geven voor een adequate behandeling en begeleiding; ▪ kunnen vragen van groepsleiding adequaat beantwoorden en hen met concrete handvatten en instrumenten ondersteunen bij hun pedagogische rol naar jongeren. ▪ handvatten om te kunnen omgaan met lastige situaties en weerstand onder		

			groepsbegeleiders; ▪ meer inzicht in mogelijkheden om seksualiteit op een adequate wijze mee te nemen in cliëntbesprekingen en teamoverleggen.		
Train de trainerstraject om eigen personeel/ collega's duurzaam te scholen op het onderwerp seksualiteit. Rutgers WPF	• 1 dag training • ervaring op doen met mee lopen met een ervaren trainer/ zelf geven van training in de eigen instelling • 2 dagdelen supervisie	Ondersteunen van collega's bij begeleiding van seksuele ontwikkeling	▪ inzicht hebben in rol als trainer en voldoende vaardigheden om basistraining te kunnen uitvoeren (instructies geven, werkvormen kunnen begeleiden, proces kunnen begeleiden en training kunnen evalueren); ▪ een basistraining over seksualiteit zelfstandig of in tweetallen kunnen uitvoeren en evalueren; ▪ groepsleiders kunnen ondersteunen bij vragen over seksualiteit; ▪ met lastige situaties in een trainingsgroep kunnen omgaan; ▪ in staat zijn om feed-back te geven aan collega's	Professionals in de residentiële jeugdzorg	Deelnemers hebben bij voorkeur de basistraining seksualiteit gevolgd.

2.1.2 De organisatie stelt vast welk aanbod, afgestemd op leeftijd en doelgroep inzetbaar is in het kader van voorlichting en ondersteuning van jongeren bij de seksuele ontwikkeling en past dat binnen de organisatie toe.

Interventie	Methode	Kwaliteit	Aard mishandeling/ onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Girls' Talk Rutgers WPF	Counselingsprogramma van 8 bijeenkomsten van 2 uur, begeleid door getrainde trainers.	Goed onderbouwd (CGL)	Seksuele gezondheid	Bevordering van seksuele gezondheid, gezond seksueel gedrag en seksuele interactiecompetentie bij meiden.	Heteroseksueel actieve meiden van circa 14 tot 18 jaar met diverse etnische achtergronden en een VMBO-opleiding of lager
Make a Move Rutgers WPF	Training van 8 bijeenkomsten, begeleid door getrainde trainers	Wordt op dit moment op effectiviteit onderzocht in de jeugdzorg, i.s.m. Universiteit Maastricht	Seksuele gezondheid, preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag	Make a Move is een groepsinterventie voor jongens gericht op het bevorderen van de seksuele gezondheid. Deze positieve benadering gaat samen met het beperken van risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag en het vergroten van de verantwoordelijkheid en vaardigheid om zich op een aanvaardbare manier te gedragen. Setting: jeugdzorginstellingen	Jongens 12-18 jaar
Je Lijf, Je Lief! MOVISIE.			Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag.	Het ondersteunen van jongeren om de eigen grenzen en die van de ander op het gebied van seksualiteit beter te herkennen en te respecteren. Setting:	Eerste- en tweedejaars leerlingen uit het praktijkonderwijs. Meer specifiek richt de methode zich op moeilijk lerende jongeren en jongeren met een lichte verstandelijke

				Onderwijs. Dit lesprogramma is volgens de ontwikkelaar ook inzetbaar bij jongeren die in een instelling verblijven (bedoeld voor moeilijk lerende jongeren dan wel jongeren met een licht verstandelijke beperking).	beperking in het praktijkonderwijs, maar kan volgens de ontwikkelaar ook aangeboden worden aan jongeren in een instelling
Be a man! Liefde, relaties en seks: wat is oké? MOVISIE	Peereducation, seksuele weerbaarheid		<i>Voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag</i>	Het terugdringen van het vertonen en ondervinden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Setting: organisaties die werken met jongens uit de doelgroep, organisaties die gericht zijn op het bevorderen van hun welzijn en/of het voorkomen van probleemgedrag. O.a. Marokkaanse en Turkse zelforganisaties en islamitische organisaties met een zelfde doelstelling, en jongerenwerk, straathoekwerk.	Laagopgeleide jongens, 12 t/m 16 jaar, met een Marokkaanse of Turkse achtergrond.

2. De jeugdige

3.1.2 In de risico-inventarisatie voor de jeugdige is informatie opgenomen over de seksuele ontwikkeling van de jeugdige, gericht op vertonen of slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsmede –indien van toepassing- de motivatie voor de keuze voor de leef- en behandelgroep.

Geen instrumenten beschikbaar.

3.2.4 De organisatie zet weerbaarheidstrainingen in voor die jeugdige voor wie dit, gezien zijn problematiek, nodig is.

Interventie	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Marietje Kessels Project Instituut voor Maatschappelijk Werk	Training	Goed onderbouwd (CGL)	Vergroten weerbaarheid kinderen	Vergroten van de weerbaarheid van kinderen en daarmee voorkomen dat kinderen slachtoffer worden van machtsmisbruik en/of zichzelf schuldig (gaan) maken aan (seksueel) intimiderend of grensoverschrijdend gedrag. Opgeleide preventiewerkers geven twaalf lessen onder schooltijd in aanwezigheid van de leerkracht aan de leerlingen.	Leerlingen in groep 7 en 8 in het regulier en speciaal basisonderwijs. Voor agressieve kinderen geldt een contra-indicatie.
Een Solide Basis voor de Toekomst Stichting 180		Goed onderbouwd (CGL)	Gevoel van eigenwaarde en sociale competenties versterken	Verbeteren van het gevoel van eigenwaarde en sociale competenties bij meisjes in JeugdzorgPlus inrichtingen waardoor zij weerbaarder worden en meer in staat zijn zelfsturend te zijn. Hierdoor neemt het risico op loverboy problemen, seksueel risicogedrag, ongewenste zwangerschappen, inadequate relaties en een gebrekkige sociale positie af.	Meisjes in JeugdzorgPlus inrichtingen vanaf 14 jaar met tekorten in het gevoel van eigenwaarde en sociale competenties.
Rots en Water Rots en	Training: Een les bestaat voor een groot deel uit fysieke	Goed onderbouwd (CGL)	Verdedigen tegen geweld en eigen grensoverschrijdend	Jongeren begeleiden en sturen in hun sociaal-emotionele en mentale ontwikkeling. Een meer specifiek	Jeugdigen van 4 tot 18 jaar. Rots en Water is een

Waterinstituut	oefening en daarnaast uit kringgesprekken en huiswerk.		gedrag leren (her)kennen	doel is jongens te leren omgaan met andermans en eigen macht, kracht en onmacht. In die zin leren de jongens zich te verdedigen tegen verschillende vormen van geweld en tegelijkertijd oog en gevoel te krijgen voor eigen grensoverschrijdend gedrag.	seksespecifiek programma en is niet geschikt voor gemengde groepen.
Let's Talk Rutgers WPF	In Let's Talk discussiëren jongeren aan de hand van een dvd met 29 beeldfragmenten over thema's als flirten/versieren, maagdelijkheid, seksuele intimidatie en wensen en grenzen.	Goed onderbouwd (CGL)	Seksualiteit en rolopvatting	Bewust zijn van eigen opvattingen en attitudes t.a.v. seksualiteit, genderrollen en weerbaarheid, zich bewust zijn van de meningen van leeftijdgenoten, en reflecteren op foutieve of ongewenste attitudes en opvattingen en deze bijstellen. Het uiteindelijke doel is dat Let's Talk een bijdrage levert aan de seksuele gezondheid van jongeren.	Jongeren van 12 tot 19 jaar. Docenten in het voortgezet onderwijs en professionals in het jeugd- en jongerenwerk vormen de intermediaire doelgroep.
Love Limits Stichting Tot heils des Volks	Training, met nadruk op bewustwording van de eigen weerbaarheid, sociale vaardigheden en zelfverdediging, met het accent op het fysieke aspect van deze thema's.	Love Limits voldoet nog niet aan alle beoordelingscriteria die door de erkenningscommissie worden gesteld.	Mentale en fysieke weerbaarheid van meiden	Vergroten mentale en fysieke weerbaarheid. Setting: Asielzoekerscentra, instellingen jeugd en gezin, voortgezet onderwijs, mbo, welzijnsinstellingen, gevangenen, wijk en eerstelijns- en verslavingszorg.	Meisjes van 13 tot 18 jaar die het risico lopen slachtoffer te worden van loverboys, prostitutie of andere vormen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.
Loverboys					

Beware of loverboys			Loverboys, grenzen, weerbaarheid	Bewustwording rondom loverboyproblematiek, het gebruik van internet en social media en het vormen van een eigen mening rondom seksualiteit en grenzen binnen relaties. Setting: Welzijnsorganisaties, voortgezet onderwijs, mbo	Meisjes 13-18 jaar
Scharlaken Koord					

3.3 Casusoverleg

3.3.1 De organisatie stelt een richtlijn op voor het organiseren van een intern multidisciplinair overleg bij een casus van (vermoeden van) seksueel misbruik

Richtlijn is in ontwikkeling

3.3.2 De organisatie stelt een richtlijn op voor het organiseren van een extern multidisciplinair overleg bij een casus van (vermoeden van) seksueel misbruik

Amsterdam had goede ervaringen met 2 of meer sporenteams. Plus routekaart.

3.4.1 De organisatie stelt hulpverleningsaanbod voor slachtoffers en dader vast en beschikbaar en past dit indien nodig toe.

Interventie	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Daders					
Respect limits Rutgers WPF	Individuele training van 10, 15 of 20 bijeenkomsten, door	Theoretisch onderbouwd (Erkenningscommissie)	Leren herkennen en respecteren van seksuele grenzen	Herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen en seksueel gezond	Jongens die een zedendelict hebben gepleegd of een ander type delict waarbij seksueel

	getrainde trainers.	ssie Gedrags- interventies Justitie) Eind dit jaar worden de resultaten bekend gemaakt van een recidive-onderzoek.		gedrag bevorderen. Het is een ambulante interventie. Rechter of officier van justitie kunnen het opleggen als leerstraf, als maatregel of als deel van een gedragbeïnvloedende maatregel, al dan niet in combinatie met andere interventies. De interventie wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Kinderbescherming.	grensoverschrijdend gedrag een belangrijke rol heeft gespeeld. De jongen is tussen de 12 en 18 jaar en/of de verdachte zal volgens het jeugdstrafrecht berecht worden.
Slachtoffers					
STEPS Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren, Wilhelmina Kinderziekenhuis, UMC Utrecht	Behandeling van slachtoffers, begeleiding van ouders	Goed onderbouwd (CGL)	Omgaan met gevolgen seksueel geweld	Verminderen van PTSS klachten ten gevolge van eenmalig seksueel geweld en het normaliseren van gedrag. Het doel van het parallelaanbod voor de ouders is dat zij in staat worden gesteld hun kind optimale steun te bieden tijdens de behandeling en dat zij leren om te gaan met hun eigen zorgen en gevoelens van boosheid, verdriet, schuld en angst. Het is een cognitieve gedragstherapeutische groepsbehandeling.	Jongeren van 13 t/m 18 jaar en hun ouders/verzorgers. De meisjes hebben uitsluitend eenmalig seksueel geweld meegemaakt en daardoor een posttraumatische stressstoornis ontwikkeld.
Horizonmethode	Behandeling van slachtoffers en begeleiding van ouders	Goed onderbouwd	Herstel negatieve gevolgen misbruik voor vertrouwen en (sociale)	De negatieve gevolgen van de traumatische seksuele gebeurtenissen voor het vertrouwen en het (sociale)	Kinderen van 4 tot en met 12 jaar, die seksueel zijn misbruikt door iemand van binnen of

Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)			functioneren kind	functioneren van het kind te herstellen. Daaronder valt het voorkomen van symptomen van posttraumatische stress of, als al aanwezig, het opheffen of verminderen van deze symptomen. Doel van het parallelaanbod voor ouders is hun kind optimaal steun kunnen bieden bij het verwerken van de ervaringen, (tijdelijke) opvoedingsonmacht overkomen, en dat ze weten om te gaan met eigen woede, teleurstelling, verdriet, schuld en angst voor de toekomst van het kind. Het is een cognitief-gedragmatige groepsbehandeling.	buiten het gezin. Daarnaast is er een parallelaanbod voor de niet-misbruikende ouder(s) van het kind. Het misbruik hoeft niet juridisch bewezen te zijn, maar de verwijzers en therapeuten moeten er wel van overtuigd zijn dat er sprake is geweest van seksueel misbruik.
Eye Movement Desensitization & Reprocessing (EMDR) De Vereniging EMDR Nederland	Therapie	Goed onderbouwd	Behandeling trauma	Verwerken van herinneringen aan identificeerbare ingrijpende ervaringen, die de cliënt hebben getraumatiseerd en daarmee klachten die zijn ontstaan als gevolg van die herinneringen en het lijden dat daarmee gepaard gaat verminderen.	Jeugdigen en volwassenen die lijden aan traumagerelateerde stoornissen, waaronder Acute Stress Stoornis of Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS).
Training psychosociale weerbaarheid Stichting. 'VSK hulp na seksueel misbruik'	Training		Weerbaarheid	Vergroten van het zelfvertrouwen, de weerbaarheid en zelfwaardering in contact met zichzelf en anderen. Verbreding van eigen mogelijkheden zowel op sociaal als op maatschappelijk gebied.	Doelgroep Meiden, jong volwassenen Leeftijd 15 - 18 jaar 18 - 23 jaar

Grip op je verleden Publicatie is tijdelijk niet leverbaar, zie movisie.nl	Psycho-educatie			Kennisoverdracht, mogelijkheden voor reflectie, (zelf)inzicht en daardoor een eerste stap vormt naar het zich beter voelen en mogelijk herstel. Uit isolement komen, ervaringen delen met lotgenoten.	Vrouwen die seksueel misbruik hebben meegemaakt en daar ernstige problemen van ondervinden. Handleiding voor (sociaalpsychiatrisch) verpleegkundigen, maatschappelijk werkers en andere hulpverleners die psychosociale hulp aan slachtoffers van seksueel geweld willen verlenen.
Behandeling bij verkrachting Interapy	Online behandeling gebaseerd op cognitieve gedragstherapie	De behandeling scoort hoog op effectiviteit	Individuele traumabehandeling	Verminderen van PTSS klachten ten gevolge van eenmalig seksueel geweld	Jongeren vanaf 14 jaar

3. De organisatie

4.1.2 De organisatie implementeert een instrument waarmee de beleving van de veiligheid structureel in kaart worden gebracht. De uitkomsten worden beoordeeld in de teams en binnen het management en leiden zo nodig tot verbeteracties.

Instrument	Methode	Kwaliteit	Aard mishandeling/ onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Logeershuismonitor Stichting Jeugdformaat			Veiligheid	Volgen van de uitvoering van de hulp in de logeershuizen. De bijbehorende rapportageformulieren bieden op verschillende niveaus in de organisatie zicht	De monitor bestaat uit drie korte vragenlijsten voor kinderen, ouders en groepsleiders.

				op wat er gebeurt in de logeerhuizen. Een van de indicatoren is veiligheid. Het is een middel om methodisch werken te bevorderen en te bewaken.	
Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg Nji			Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg	De kwaliteitstoolkit is een praktisch hulpmiddel dat jeugdzorgaanbieders in de residentiële jeugdzorg in staat stelt om de kwaliteit van de basiszorg te bespreken en te verbeteren. Veiligheid is een onderdeel.	De doelgroep bestaat uit alle jongeren op de residentiële groep, de pedagogisch medewerkers werkzaam binnen één team, en de gedragswetenschapper en leidinggevende die aan het team gekoppeld zijn. Ook jeugdzorgaanbieders vormen een doelgroep.
Veiligheid in de residentiële jeugdzorg. Zie beschrijving elders.					
Analyse instrument Seksualiteitsbeleid of Struisvogelpolitiek	Analyse instrument bestaande uit verschillende vragenlijsten		Gericht op verschillende terreinen om de situatie mbt seksualiteit misbruik in kaart te brengen	Praktisch hulpmiddel om de eigen situatie mbt seksualiteitsbeleid in kaart te brengen en een verbeterplan op te stellen.	Verschillende partijen in de organisatie vullen de vragenlijsten in: professionals in verschillende functies en jongeren

4.1.4 De organisatie stelt een plan van aanpak op voor het inrichten van een lokale leeromgeving met als doel om door reflectie en discussie met ketenpartners te leren van actuele casuïstiek.

Instrument	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Opzet	Doelgroep

De Leerfabriek: onderzoekend leren met professionals in de Groningse zorg voor jeugd Samenwerkende organisaties jeugdzorg Groningen				Verbeteren van gemeenschappelijke hulp en samenwerking tussen organisaties. Doel volgens contactpersoon: 1. gezamenlijke inhoudelijke visie op de gemeenschappelijke zorg voor jeugd. Deze inhoudelijke visie is bedoeld om leidend te zijn bij de implementatie van nieuwe werkwijzen en in dagelijks complexe situaties waar meerdere professionals en organisaties bij de hulp betrokken zijn 2. Het doel is een integrale benadering van de zorg aan gemeenschappelijke cliënten te bevorderen	Professionals, leidinggevend en en bestuurders. Volgens contactpersoon: Kinderen, jeugdigen en gezin in de provincie Groningen

5. Pleegzorg

1.2.2 De organisatie stelt een hulpverleningsaanbod vast en beschikbaar in het kader van voorbereiding van en begeleiding aan pleegouders die een jeugdige met een seksueel traumatische voorgeschiedenis opnemen c.q. hebben opgenomen.

Interventie	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Zorgen voor getraumatiseerde kinderen Coppens & Van Kregten		De interventie staat niet in de Databank Effectieve Jeugdinterventies en is ook (nog) niet specifiek onderzocht voor de pleegzorg.	Opvoeden van getraumatiseerde kinderen	Niet zelden hebben pleegkinderen in het verleden traumatische ervaringen meegemaakt zoals huiselijk geweld, mishandeling, misbruik, verwaarlozing, overlijden van één van de ouders, onverwachte en plotselinge scheidingen en andere gebeurtenissen. Ook wanneer er geen traumatische ervaringen zijn geweest, hebben ze vaak te maken gehad met verschillende verlieservaringen die voor veel onzekerheid en spanningsgevoelens gezorgd hebben. Alleen al de ervaring dat hun ouders niet meer voor hen kunnen zorgen wordt door vele pleegkinderen beleefd als een grote schok die hun basisgevoel van veiligheid en houvast sterk ondermijnt. Het is dan ook niet verrassend dat de aanpassing van pleegkinderen aan het pleeggezin vaak een zeer moeilijk en complex proces. Pleegouders kunnen dan ook extra ondersteuning van de	Getraumatiseerde kinderen in de pleegzorg en hun pleegouders

				pleegzorgbegeleider nodig hebben bij het opvoeden van een kind met een trauma (Heyns, 2013).	
Slapende honden? Wakker maken!	Struik	De interventie staat niet in de Databank Effectieve Jeugdinterventies en is ook niet specifiek onderzocht voor de pleegzorg.	Stabiliseren van getraumatiseerde kinderen	Aangezien er binnen de pleegzorg kinderen zijn met trauma's, worden er in de praktijk verschillende trauma-interventies ingezet. Zo ook deze interventie voor het stabiliseren van getraumatiseerde kinderen door gedragswetenschappers in de jeugd-ggz	Getraumatiseerde kinderen

5.2.3 De organisatie stelt het cursus- c.q. scholingsaanbod voor pleegouders, gericht op seksuele ontwikkeling en (voorkomen) seksueel misbruik, vast en beschikbaar.

Training	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Met ouders in gesprek over seksualiteit Rutgers WPF	In company training		Seksuele en relationele ontwikkeling van kinderen en jongeren tussen 0 en 18, en de rol van ouders. Welke ontwikkeling is normaal en welke niet? Hoe kunnen ouders worden ondersteund? Eigen ervaringen en ideeën vormen een belangrijk uitgangspunt	Naast kennis en inzicht praktische handreikingen voor het ondersteunen van ouders: hoe kunnen ze met hun kinderen een gesprek beginnen over seksualiteit en relaties. Cursisten zijn in staat in groepsbijeenkomsten of in een individueel contact met ouders onderdelen van de handleiding 'Opgroeien met liefde' te behandelen	Doelgroep: ouders van kinderen van 0 tot 18. Intermediaire doelgroep: professionals

Bijlage 2 Ondersteunend materiaal

Interventie	Methode	Kwaliteit	Aard mishandeling/ onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Boys R US Rutgers WPF	Spel	Goed onderbouwd	Omgaan met relaties, seksualiteit, communiceren met meisjes, sociale invloeden en beeldvorming via media	Bewust zijn van de jongens van het belang van veilige, prettige, gewenste en gelijkwaardige seksuele en relationele contacten. Uiteindelijk wil Boys R Us een bijdrage leveren aan de seksuele gezondheid van jongens.	Jongens in de leeftijd 10 tot 13 jaar en 13 tot 15 jaar
Girls' Choice. Wensen en grenzen in intimiteit Rutgers WPF	Spel	Goed onderbouwd	Omgaan met relaties en seksualiteit	Het op een leeftijdsadequate en speelse manier bewustmaken van het belang van veilige, prettige, gewenste en gelijkwaardige seksuele en relationele contacten en daarop te laten reflecteren.	Meisjes van 10-13 en 13-16 jaar
Rondje Seksualiteit Rutgers WPF	Spel	Onderbouwd. In 2013 is een nieuwe versie verschenen	Normen en waarden rond seksualiteit en relaties	Het doel van het spel is om jongeren met elkaar te laten praten over seksualiteit en relaties en zij leren om hun grenzen hierbij aan te geven. Setting: groepssetting die redelijk vertrouwd en veilig is Onderwijs, jeugdzorginstellingen, welzijnsinstellingen.	Jongeren 15-21 jaar
Let's Talk	DVD met filmfragmenten, met	Goed onderbouwd	Seksualiteit, weerbaarheid,	Bewust zijn van eigen opvattingen en attitudes t.a.v. seksualiteit,	Jongeren van 12 tot 19 jaar. Docenten in het voortgezet

Rutgers WPF	handleiding		rolopvatting	genderrollen en weerbaarheid, zich bewust zijn van de meningen van leeftijdgenoten, en reflecteren op foutieve of ongewenste attitudes en opvattingen en deze bijstellen. Het uiteindelijke doel is dat Let's Talk een bijdrage levert aan de seksuele gezondheid van jongeren.	onderwijs en professionals in het jeugd- en jongerenwerk vormen de intermediaire doelgroep.
Begrijp me goed Rutgers WPF	DVD met filmfragmenten	Goed beschreven CGL	Communiceren over seks en relaties	Jongeren krijgen meer inzicht in de (mis)communicatie tussen jongens en meisjes bij relatievorming en seksualiteit en tips voor verbetering van communicatie.	Jongeren van 14-18 jaar
Oké?! Spel seksueel grensoverschrijdend gedrag Het is gebaseerd op het Vlaggensysteem en ontwikkeld door Jong & Van Zin, in samenwerking met Sensoa vzw en MOVISIE.	Oké?! is een bordspel voor jongeren van 12 tot 16 jaar om het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) bespreekbaar te maken aan de hand van de zes criteria van het vlaggensysteem.	Onderbouwd en goed beschreven	De zes criteria in voor jongeren begrijpelijke taal en wijze overbrengen.	Jongeren leren spelenderwijs de criteria van het vlaggensysteem toe te passen op elkaar en een ander.	Jongeren vanaf 12 tot 16 jaar

Bijlage 3 Websites

Algemene websites over seksualiteit:

www.seksualiteit.nl

www.movise.nl/vlaggensysteem

www.movisie.nl/beaman

www.wecanyoung.nl

www.uwkindenseks.nl

www.sense.info

www.kindenseksualiteit.nl

www.seksuelevorming.nl

www.canyoufixit.nl

www.seksueelgeweld.info

Daarnaast zijn er specifieke sites waar jongeren terecht kunnen met vragen en problemen n.a.v. grensoverschrijding. De volgende tabel is afkomstig uit een overzicht dat Rutgers WPF heeft gemaakt over online informatie voor jongeren.²

Website	Thema's	Seksuele dwang?
Website		
Online informatie, advies en hulp bij vervelende seksuele ervaringen en dwang:	Algemene website voor jongeren over allerlei thema's als Gevoel, Familie, Vrienden & Relaties, maar ook Geweld, Lichaam, Seksualiteit, Verslaving, School of werk. Op de website staat informatie, advies, een forum en een hulplijn	Het onderwerp 'seksuele dwang' is terug te vinden onder verschillende kopjes.

² Lee, L. van, Van de Walle, R., & Van Berlo, W. (2012). 'Gaat deze site over mij?' Online hulp aan jongeren bij seksueel geweld: een verkenning van aanbod, bereik en gebruiksvriendelijkheid. Utrecht: Rutgers WPF.

	om te bellen of te chatten. Deze wordt bemand door getrainde vrijwilligers. Maker: Stichting E-hulp.nl	
www.kindertelefoon.nl	Algemene website voor kinderen en jongeren (twee websites achter 1 knop) over allerlei thema's Seksualiteit, relaties, pesten, thuis en familie, lichaam, mishandeling, vrije tijd, emotionele problemen, school en werk, school en werk, de wet, verslaving en internet Op de website staat informatie, advies, een forum en een hulplijn om te bellen of te chatten. Deze wordt bemand door getrainde vrijwilligers. Maker: kindertelefoon	Het onderwerp 'seksuele dwang' is te vinden onder 'mishandeling'.
www.sense.info	Algemene website over liefde, seks en relaties. Over zowel de positieve kanten, de twijfels als negatieve ervaringen met soa's, onbedoelde zwangerschap en dwang. Bij de Sense Infolijn kun je terecht met vragen en problemen over seksuele dwang. Dat kan via telefoon, chat of mail. Ook kan je	Het onderwerp 'seksuele dwang' is te vinden onder de kop 'Seks tegen je zin'.

	naar een Sense spreekuur gaan in je buurt. Maker: Soa Aids Nederland, Rutgers WPF en landelijke GGD-en (Sense)	

Website	Thema's	Seksuele dwang?
Online informatie, advies en hulp bij vervelende seksuele ervaringen en dwang		
www.questionzone.nl	Website voor jongeren met psychische en psychosociale problemen. Onder andere echtscheiding, (problemen rondom) seksualiteit, identiteit, heftige gevoelens (denk bv aan somberheid/depressie, angst, trauma), onzekerheid en relaties, relatieproblemen niet alleen met je partner maar ook met je ouders, je familie, vrienden enz. Verder opvoedproblemen. Bellen via: 0900-1450 (15 ct/minuut) Maker: Korrelatie	De hulpverlening is gericht op chatten. Over 'seksuele dwang' chatten kan gewoon vanuit de homepage, maar ook binnen de kamer 'seksualiteit'. Er zijn ook digiflyers te downloaden, maar niet specifiek over seksuele dwang (wel over huiselijk geweld).

Website	Thema's	Seksuele dwang?
Online informatie, advies en hulp bij vervelende seksuele ervaringen en dwang		
www.chatmetfier.nl	Website speciaal gericht op verlenen van chathulp aan slachtoffers van seksueel geweld, met name in afhankelijkheidsrelaties. Seksueel geweld, Loverboy problematiek, Prostitutie, Eergerelateerd geweld, Relatieproblemen, Pesten, Huiselijk geweld, Huwelijkse dwang en achterlating Chatten met Fier kan via: http://www.fierfryslan.nl/Chat-met-Fier.ashx Maker: Fier Friesland	Deze website gaat alleen maar over seksueel geweld. Met name in afhankelijkheidsrelaties zoals bij familie of loverboys.

Website	Thema's	Seksuele dwang?
Online informatie, advies en hulp bij vervelende seksuele ervaringen en dwang		
www.seksenzo.info	Algemene website over de leuke en minder leuke kanten van seksualiteit. Gespecialiseerd in werking van het lichaam (geslachtsorganen), anticonceptie, seksualiteit en (onbedoelde) zwangerschap Mailen of chatten met Seksenzo (CASA) kan ook. http://www.seksenzo.info/persoonlijk-advies Maker: CASA	Het thema seksueel geweld is terug te vinden onder de kop 'seks tegen je zin' en 'seksueel geweld' (met subkoppen 'seksueel misbruik', aangifte doen, voorkomen etc).
www.slachtofferwijzer.nl	Algemene portal-website voor slachtoffers van allerlei vormen van geweld of misdrijven. Vanuit deze website vinden mensen hulp die ze nodig hebben. De website is in de eerste plaats voor volwassenen, maar ook voor jongeren biedt het een bron aan hulpmogelijkheden. Maker: fonds slachtofferhulp	Hulp bij misbruik en seksueel geweld is ook te vinden onder de knop 'seksueel geweld'. Voor hulp wordt doorverwezen.

Website	Thema's	Seksuele dwang?
Online informatie, advies en hulp bij vervelende seksuele ervaringen en dwang		
www.klikvoorhulp.nl	Online hulpverlening (voor jongeren en volwassenen) Chat, mail, forum en veel gestelde vragen. Maker: AMW Limburg, Zuid en midden Kennemerland	Seksueel geweld om aan bod in het forum en bij de veel gestelde vragen. Nadruk van de site ligt op lotgenotencontact en online hulp van maatschappelijk werkers (en minder op informatie en advies bieden in tekst).
Seksueel geweld en problemen bij speciale doelgroepen		
www.iedereenisanders.nl	Website voor suïcidepreventie van LHBT-jongeren (Lesbisch, homo, bi en transgender). Er staan allerlei meer neutrale en <i>empowerende</i> informatie op over erachter komen, uit de kast komen en lekker in je vel zitten als LHBT-er. Voor online of telefonische hulp verwijzen ze door: http://www.iedereenisanders.nl/450/direct-hulp/	Over seksueel geweld binnen de context van <i>daten</i> is een aparte pagina gemaakt. Ook over cyberpesten.
www.meldknop.nl	Website voor melden van internetproblemen: pesten, seks, misbruik of lastiggevallen worden via internet. Ook staat er informatie op over deze problemen.	Seksuele dwang/grensoverschrijdend gedrag kan ook gemeld worden. Het gaat dan om grooming (benaderd worden voor seksueel contact, bijv. door loverboy), zien van vervelende beelden (zoals (kinder)porno),

	De website biedt een telefoonlijn om te praten over vervelende ervaringen, maar je kunt ook melding of aangifte doen bij de politie. Meldknop.nl is een samenwerkingsverband van een aantal online hulporganisaties: www.Help Wanted.nl (voor online seksueel misbruik), meldpunt kinderporno, de kindertelefoon, www.pestweb.nl en de politie (initiatief van Digibewust)	benaderd worden door een nepmodellenbureau, of voor webcamseks
www.ikzitindeshit.nl	Website voor jongeren over misdrijven, verkeersongelukken, informatie over aangifte doen. Maker: slachtofferhulp Nederland	Niet expliciet aandacht voor seksuele dwang, maar wel duidelijke informatie over aangifte of melding doen bij de politie. Ook is er een hulplijn voor vragen van slachtoffers, getuigen en anderen.

Seksueel geweld en problemen bij speciale doelgroepen		
www.jestaatnietalleen.nl/	Website voor suïcide preventie van allochtone meiden Hulplijn voor suïcide preventie is www.113online.nl. Met medewerkers van die hulplijn kun je ook bellen (0900 - 113 0 113) en chatten.	De aanleiding voor suïcide wens kan seksueel geweld zijn. Bijvoorbeeld eergeweld, seksueel misbruik en huiselijk geweld.
www.yourright2choose.nl/	Over liefde, vrije partnerkeuze, gearrangeerde en gedwongen huwelijken. Op de website staat informatie, maar ook verhalen en columns van jongeren en bekende Nederlanders. Ook staan er links naar externe hulplijnen	Bij gearrangeerde en gedwongen huwelijken kan ook seksuele dwang plaatsvinden. Op de website staat verder weinig over seksuele dwang, vooral over de context waarin dat kan plaatsvinden en hoe je daarmee kan omgaan (kiezen tussen wat je zelf wil en keuze van je familie bijvoorbeeld)
http://www.hallokezban.nl/	Website over eer en relaties met informatie en praktische tips, lotgenotencontact via het forum en een hulplijn om vragen te stellen aan vrijwilligers.	Binnen eer gerelateerde situaties kan er ook sprake zijn van seksuele dwang. Op deze website staat ook niet zoveel over seksuele dwang, vooral over de context waarin dat kan plaatsvinden en hoe je daarmee kan omgaan

		(kiezen tussen wat je zelf wil en keuze van je familie bijvoorbeeld)
Online therapie: Als online informatie, kort advies van hulpverleners en lotgenotencontact niet voldoende is		
www.intherapy.nl	Online therapie na seksueel geweld of seksueel misbruik	Aanmelden via: http://www.interapy.nl/verkrachting/verkrachting
Face to face therapie na seksueel geweld		
Programma 'Steps' via psychotraumacentrum	Groepstherapie voor meisjes. Hulp voor meiden die seksueel geweld hebben meegemaakt. Je kan kiezen voor persoonlijke gesprekken met een therapeut of groeps gesprekken samen met andere meiden die vervelende ervaringen hebben meegemaakt. Voor deze hulp ontmoet je andere meisjes, de hulp is dus niet online.	Aanmelden via: 088 7554113 of stuur een mail naar steps@umcutrecht.nl

Bijlage 4 Les(pakketten) voor het onderwijs

Naam	Methode	Kwaliteit	Onderwerp	Doel (+setting)	Doelgroep (+leeftijd)
Voortgezet Onderwijs					
Lang Leve de Liefde SOA Aids NL en Rutgers WPF	Lespakket met ondersteuning van digitaal materiaal, e-learning en e-coaching (voor docenten)	Effectief volgens sterke aanwijzingen (LLL3) (CGL)	Seksuele voorlichting	Bijdragen aan het maken van seksueel verantwoorde keuzen. Dit betreft veilige seks, condoomgebruik, preventie van soa/hiv, relatievorming, puberteit, anticonceptiegebruik maar ook wensen en grenzen.	Onder- en bovenbouw van VMBO, Havo en VWO
Lover'R Boy	Lespakket	Goed beschreven CGL	Weerbaarheid, specifiek t.a.v. loverboys	Het vergroten van de kennis over werkwijze, gevaren, verleidingsstrategieën en hulpverleningsinstanties m.b.t. loverboys. Het vergroten van de weerbaarheid van meisjes om nee te leren zeggen in relaties en situaties die niet goed voor ze zijn. Het beïnvloeden van de sociale norm bij jongens dat loverboypraktijken respectloos zijn.	Meisjes en jongens 13 – 16 jaar
Peereducatie programma Love & Sens(e)uality GGD Noord- en Oost	Lespakket (10 weken, per week 1 les van 3 uur)	Goed beschreven CGL	Seksuele gezondheid en weerbaarheid	Doel van de interventie:- bespreekbaar maken van seksualiteit onder jongeren, en docenten op ROC's- jaarlijkse lessen over het onderwerp seksuele gezondheid op	MBO

Gelderland				ROC-scholen	
Love & Sex Rutgers WPF	Digitaal lespakket, via Connect	Nog niet beoordeeld CGL	Seksuele gezondheid, keuzes en weerbaarheid	De einddoelen van het digitale lespakket zijn dat leerlingen van ROC's: 1. inzicht hebben in verschillende keuzes die zij (kunnen) maken in hun seksuele carrière (van flirten tot relaties);2. zich toegerust voelen om goede keuzes voor zichzelf te maken: keuzes die leiden tot gelijkwaardige en respectvolle relaties en tot prettige en veilige seks (zonder dwang, ongewenste zwangerschap of soa's);3. weten en accepteren dat anderen andere keuzes (kunnen) maken dan zichzelf.	Jongeren 16-22 jaar Setting: MBO
LoveBuzz Rutgers WPF	Interactief spel in een mobiele omgeving	Geen beoordeling	Seksualiteit, relaties en weerbaarheid	Leerlingen uit de brugklas (12-13 jaar) bezoeken een omgebouwde vrachtwagen (de Lovebuzz) en spelen een interactief spel. Leerlingen leren zich te verdiepen in verschillende personages en te verplaatsen in verschillende situaties die te maken hebben met vriendschap, liefdesrelaties, grensoverschrijding, beginnende seksualiteit en genderrolgedrag. Hierdoor leren jongeren zichzelf en elkaar beter te begrijpen en te respecteren.	Jongeren van 12- 14 jaar Setting: brugklas VMBO
Beauty and the beast	Lesprogramma van 5 lessen		Loverboys en weerbaarheid	Beauty & the Beast is een project van Pretty Woman en behelst een aanbod van vijf lessen voor meisjes over	Meisjes 13 – 16 jaar Setting: Onderwijs (vmbo, mbo)

Pretty Woman				relaties met vriendjes, opkomen voor jezelf en prostitutie. Doel is weerbaarheidsvergroting.	en speciaal onderwijs)
Wensen & Grenzen Steunpunt Huiselijk geweld Hollands Midden	Lespakket		Seksualiteit, relaties, diversiteit en weerbaarheid	Lespakket dat relationele en seksuele vorming op een gezonde manier benadrukt en tegelijkertijd de gevaren en risico's benoemt. Zo zit er bijvoorbeeld een mini-cursus ruziemaken in. Daarnaast aandacht voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, daarom zitten er lesbrieven in waarin jongeren na moeten denken over de risico's van onder andere webcam- gebruik en loverboy trucs, maar vooral ook over de leuke kanten van verliefd zijn.	Jongeren 12-16 jaar Setting: VMBO
Project Jongens Centrum 16-22.	<i>Lespakket</i>		Seksueel grensoverschrijdend gedrag.	Seksueel grensoverschrijdend gedrag jegens vrouwen/meisjes te voorkomen.	Jongens uit de tweede klas van het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs (ontwikkeld voor praktijkonderwijs en VMBO). Echter ook bruikbaar voor andere onderwijsvormen en bijvoorbeeld het jongerenwerk.
<i>Basisonderwijs</i>					
Leskatern Relaties & Seksualiteit Rutgers WPF	Doorlopend lesprogramma voor de basisschool	Goed onderbouwd (CGL)	Gezonde relationele en seksuele ontwikkeling	Bijdragen aan een gezonde relationele en seksuele ontwikkeling van kinderen van 4 tot 12 jaar en hen voor te bereiden op latere seksuele contacten en het maken van gezonde	Kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar op de basisschool

				keuzen. Het is bedoeld voor gebruik in het basisonderwijs.	
Methode B (voorheen Kiezel en druppel). Bertha Verschueren.	<i>Lespakket voor de basisschool</i>		Weerbaarheid	Weerbaarheid, prikkelregulering, keuzes maken. Setting: Individueel, groepjes of klas	Basisschool- en vmbo- leerlingen. Leeftijd: 7-12 jaar en in verband met vmbo: 12-15 jaar